Gaudi - Hundertwasser - dijete, igra boja i oblika

Tomić, Angelina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:153623

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANGELINA TOMIĆ

GAUDI-HUNDERTWASSER-DIJETE IGRA BOJE I OBLIKA

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANGELINA TOMIĆ

GAUDI-HUNDERTWASSER-DIJETE
IGRA BOJE I OBLIKA

JMBAG: 0303026430, izvanredni student
Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture
Mentor: Doc.mag.art. Aleksandra Rotar

Pula, prosinac 2015.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, *Angelina Tomić* dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Gaudi – Hundertwasser – dijete: Igra boja i oblika*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 04. prosinca 2015.

Potpis

_____

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Angelina Tomić, kandidatkinja za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, prosinac 2015. _____

Sadržaj

1. Uvod.....4

2. Art Nouveau.....6

3. Antoni Gaudi.....13

4. Friedensreich Hundertwasser.....24

5. Organska arhitektura.....33

6. Usporedba A. Gaudija i F. Hundertwassera.....35

7. Boja.....40

8. Dijete i umjetnost.....53

8.1. Aktivnost u vrtiću.....57

9. Prilozi.....60

10. Zaključak.....77

11. Literatura.....78

12. Sažetak/Summary.....83

1. Uvod

Suvremeni čovjek, pa tako i njegovo dijete, vrlo je udaljen od prirode i prirodnog. Često se događa da dijete ne zna kako izgleda koja domaća životinja, ne zna raspoznati cvijeće ili stablo iz obližnje šume. Ima jedna anegdota iz vrtića gdje odgojiteljica pita djecu koje je boje krava, a jedno dijete samouvjereno odgovara – ljubičaste. Dijete je vidjelo kravu samo na televiziji i to u reklami za čokoladu Milka, što je svakako poražavajuće za roditelje, ali i za društvo. Međutim, djetetu kad se ponudi određeni sadržaj, ono ga vrlo rado prihvati. Naša je zadaća, kao odgojitelja i odraslih osoba da djeci omogućimo kvalitetno odrastanje i da im pomognemo da postanu kvalitetniji ljudi od nas samih. Prema mojem skromnom vrtićkom iskustvu, najzastupljenija slobodna aktivnost ili strukturirana aktivnost je likovna. Djeci se daju olovke u boji, flomasteri ili vodene boje, zada im se, često stereotipna i ponavljajuća tema, i pusti ih se da crtaju uz kritiku da to nije dobro nacrtano! Uglavnom se crta cvijeće i teme poput maškara, proljeća, hranjenja ptica, Božića itd.

Uz malo truda kod djece možemo kroz bavljenje likovnom kulturom stvoriti visoke estetske standarde u današnjem svijetu prepunom kiča i neukusa. Kažu da je ljepota u oku promatrača i to je istina, ali postoji nešto što je objektivno lijepo, estetski oblikovano, što ima određenu estetsku vrijednost. U staroj Grčkoj je postojao kanon, mjerilo ljepote ljudskog tijela. Leonardo da Vinci nacrtao je Vitruvijevog čovjeka koji predstavlja savršene proporcije ljudskog tijela. On je temeljen na povezanosti ljudskih proporcija i geometrije. Starorimski arhitekt Vitruvije je opisao ljudsku figuru kao osnovni izvor proporcija među klasičnim arhitektonskim stilovima. Zlatni rez se uzima kao geometrija umjetnosti, a njegove zakonitosti nalazimo i u prirodi, pa čak i na razini molekularnih struktura. Ali, nije samo ono što je geometrijski pravilno lijepo. Gaudi i Hundertwasser poznaju standarde u arhitekturi, ali s vremenom bježe od pravila i konvencija. Hundertwasser prezire ravne linije, kako u slikarstvu, tako i u arhitekturi. Gaudijeve zgrade zbog zakrivljenih struktura izgledaju kao žive, kao da su u neprestanom pokretu.

Tema ovog rada je usporedba velikih umjetnika koji pripadaju različitim vremenima i stilovima, a ipak su u mnogočemu slični, a poveznica s djetetom je najprirodnija moguća - priroda. Antoni Gaudi je arhitekt koji je obilježio arhitekturu ranog 20. stoljeća. Bez Gaudijevih građevina nema niti jedne razglednice Barcelone. Gaudi je kao dijete puno vremena provodio u prirodi i proučavao je lokalnu floru i faunu, da bi ih kasnije koristio u svojim građevinama. Friedensreich Hundertwasser je austrijski slikar, grafičar i arhitekt. Njegova je arhitektura organska, vrijedna čovjeka, ona promovira harmoniju između prirode i čovjeka kroz dizajn koji je integriran u okolinu. Obojica su poznati po velikom šarenilu u svojim radovima, po povezivanju arhitekture s prirodnim oblicima, po bježanju od zadanih okvira umjetnosti vremena u kojem stvaraju. Tako nešto mogu samo veliki kreativci, a upravo to je i poveznica s djetetom.

Djeci treba dopustiti i pomoći da budu kreativna, da se izraze, da pronađu svoj način izražavanja, nikako ih ukalupljavati i "učiti" kreativnosti. Djetetu treba ponuditi razne materijale i čekati što će se desiti, treba mu vjerovati, vjerovati u njega jer ono može napraviti puno, može nas mnogočemu naučiti. Oba velika umjetnika, Gaudi i Hundertwasser upravo rade na principima korištenja novih materijala i tehnika, što u slikarstvu, što u arhitekturi. Postavljaju svoja pravila, koja u početku svijetu izgledaju čudna, ali kasnije ih jako štuju. Tako i dijete kad ga se odvede u prirodu, nađe materijal od kojeg će izgraditi nastambu za sebe: slagat će kamenje jedno na drugo, od grana će napraviti kućicu, od panja ili lišća namještaj, cvijećem će dekorirati prostor, od blata će napraviti kolač. Naučit će da kamenje mora biti dobro naslagano da se ne bi srušilo, u biti shvatit će osnovne zakone statike. Suhozid je zid od naslaganog kamena, a naš istarski kažun je upravo i građen u tehnici suhozida. Dijete otkriva. A na nama je da mu to omogućimo. Djetetu treba pružiti mogućnost, pomoći mu da ju iskoristi. Moja ideja je pokazati kako dijete može biti kreativno kroz upoznavanje s umjetnošću F. Hundertwassera.

2. Art nouveau

Art Nouveau ili secesija je stilski pravac u umjetnosti koji se javio kao reakcija na akademizam i eklekticizam (eklekticizam u umjetnosti je spajanje i miješanje raznih stilova ili "posuđivanje" elemenata jednog umjetničkog pravca u drugim pravcima) zadnjih desetljeća 19. stoljeća. Secesija je stil inspiriran prirodom. U arhitekturu, primijenjenu umjetnost, kiparstvo i slikarstvo unosi profinjenost zakrivljenih i ornamentalnost plošnih linija. Kroz ovaj se stilski pravac želi uljepšati industrijsku proizvodnju, spaja se umjetnost i obrt, i ukrašavaju se bezlične fasade zgrada. U pojedinim zemljama secesija se različito naziva: u Francuskoj i Belgiji je Art Nouveau (nova umjetnost), u Njemačkoj je Jugendstil (mladi stil), u Italiji Floreale ili Stile Liberty prema glasovitoj londonskoj trgovini koja ga je lansirala, u Velikoj Britaniji Modern Style, u Španjolskoj Modernismo, u SAD-u je nastala kasnija inačica Art Deco, a kod nas se koristi austrijski naziv Secesija što znači otcijepljenje ili osamostaljenje. Art Nouveau se javlja oko 1880. godine u Francuskoj, a vrhunac doživljava u periodu od 1892-1902. godine. Naziv dolazi od trgovine Maison de l' Art Nouveau (kuća nove umjetnosti) koju je u Parizu 1895. godine otvorio poduzetnik Siegfried Bing koji je uposlio većinu vodećih dizajnera toga doba i pomogao im da posvuda prošire područje svoga rada. Obilježja Art Nouveaua je teško odrediti. U prvom redu to je novi način ukrašavanja zasnovan na zakrivljenim linijama, nadahnut oblicima rokokoa koji često sugeriraju organske forme. Omiljeni uzorak im je zmijolika crta, a tipičan oblik je ljiljan.

"Priznati cilj Art Nouveaua bio je povećati razinu zanatske vještine do razine umjetnosti te dokinuti razlikovanje među njima. U tom smislu trebala je to postati "popularna umjetnost" dostupna svakome. Pa ipak, djela su katkada bila tako pretjerano skupa da su u njima mogla uživati samo nekolicina bogatih." (Janson, 2005: 769)

Art Nouveau se često poima kao primijenjena umjetnost, ali on je najsnažnije djelovao na arhitekturu. Stil je imao velik utjecaj na ukus publike, a njegov snažni utjecaj na primijenjene umjetnosti je vidljiv na predmetima od kovanog željeza, u namještaju i nakitu u tipografiji i ženskoj modi. Victor Horta, belgijski dizajner, značajan je za razvoj stila. Godine 1893. Horta uvodi željezo i lijevanje u građanske domove Bruxellessa. Ovi su industrijski materijali omogućili prozračne prostore u interijerima, dozvolili su zraku i svjetlu da se slobodno kreću prostorom.

Horta je prostor dekorirao apstraktnim krivuljama kroz koje je mogao naglasiti kovnost metala čije su raznolike kompozicije proizvele dekorativnost murala i mozaika. Također je kreirao ispunjen univerzum gdje linije izražavaju životnost i snagu rastućih biljaka. Priroda je jedan od osnovnih izvora Art Nouveaua: teoretičari poput Eugenea Grasseta koji u svom djelu "La plante et ses applications ornamenteles" (Biljka i njene ukrasne primjene) pokazuje kako motivi posuđeni iz prirode mogu biti korišteni na logičan način. Ponovno otkrivanje japanske umjetnosti krajem 19. stoljeća vodi do novih perspektiva koje se dive ljepoti vala, motivu kimona ili zaobljenosti kurtizanina vrata. Fluidnost linije, asimetričnost kompozicije bez geometrijske perspektive i delikatne sjene boja stvorili su novi ornamentalni rječnik koji je oslobođen historicizma, grandioznog "karnevala stilova" koji je prevladavao velikim dijelom 19. stoljeća.

Historicizam je pojava u europskoj arhitekturi, slikarstvu, skulpturi i primijenjenim umjetnostima 19. stoljeća, karakterizira ju romantičarsko oduševljenje za prošlost, a nastala je kao posljedica značajnih povijesnih, povijesno-umjetničkih i arheoloških istraživanja te intenzivnog skupljanja umjetničkih djela za muzeje.

Najveći broj djela iz perioda historicizma ostvaren je u arhitekturi. Arhitekti su se školovali na akademijama gdje su proučavali povijest arhitekture, pa su pri projektiranju i restauratorskim zahvatima oponašajući konstrukcijske i dekoracijske elemente određenog povijesnog stila stvarali stilove koji se označuju prefiksom neo kao npr. neogotika, neoromanika i sl. Gradske vijećnice, crkve, bolnice i škole najčešće su građene u neoromaničkom stilu, neogotici i neobizantskom stilu, dok su za muzeje, galerije i palače odabrane kasna neogotika ili neorenesansa, kazališta su građena u neobaroku, a sinagoge u neoorijentalnom stilu. Razdoblje historicizma također označava početak rada na očuvanju nacionalne spomeničke baštine (konzervatorstvo) te se poduzimaju veliki restauratorski zahvati na srednjovjekovnim građevinama u neogotičkom stilu. Francuski arhitekt i teoretičar umjetnosti E.E. Viollet-le-Duc bio je najutjecajniji pobornik restauracije i poznat je njegov rad na kompleksu tvrđave Carcassonne u južnoj Francuskoj. Oponašanje povijesnih stilova pojavljuje se kod izrade pokućstva, u sakralnoj (neogotički oltari), nadgrobnoj i arhitektonskoj plastici, keramici, staklu i nakitu.

Primjer 1. Britanski parlament u Londonu – neogotika

Art Nouveau se brzo proširio Europom zahvaljujući fotoilustriranim umjetničkim magazinima kao i međunarodnim izložbama. Pokret Art Nouveau se brže razvijao u zemljama i regijama koje su imale veću kulturnu autonomiju (kao Katalonija, Čehoslovačka, Finska) ili one koje su bile u periodu ekonomskog prosperiteta i koje su se distancirale od ukusa koji su diktirale prijestolnice (Glasgow i Nancy). Cijela je Europa prihvatila Art Nouveau više-manje zato što je stil mogao biti u suživotu s formama naslijeđenim iz prošlosti. Češće je dominirao u novim područjima konstruiranim da bi se nosili s rastućom urbanizacijom na kraju 19. stoljeća (Riga ili Barcelona).

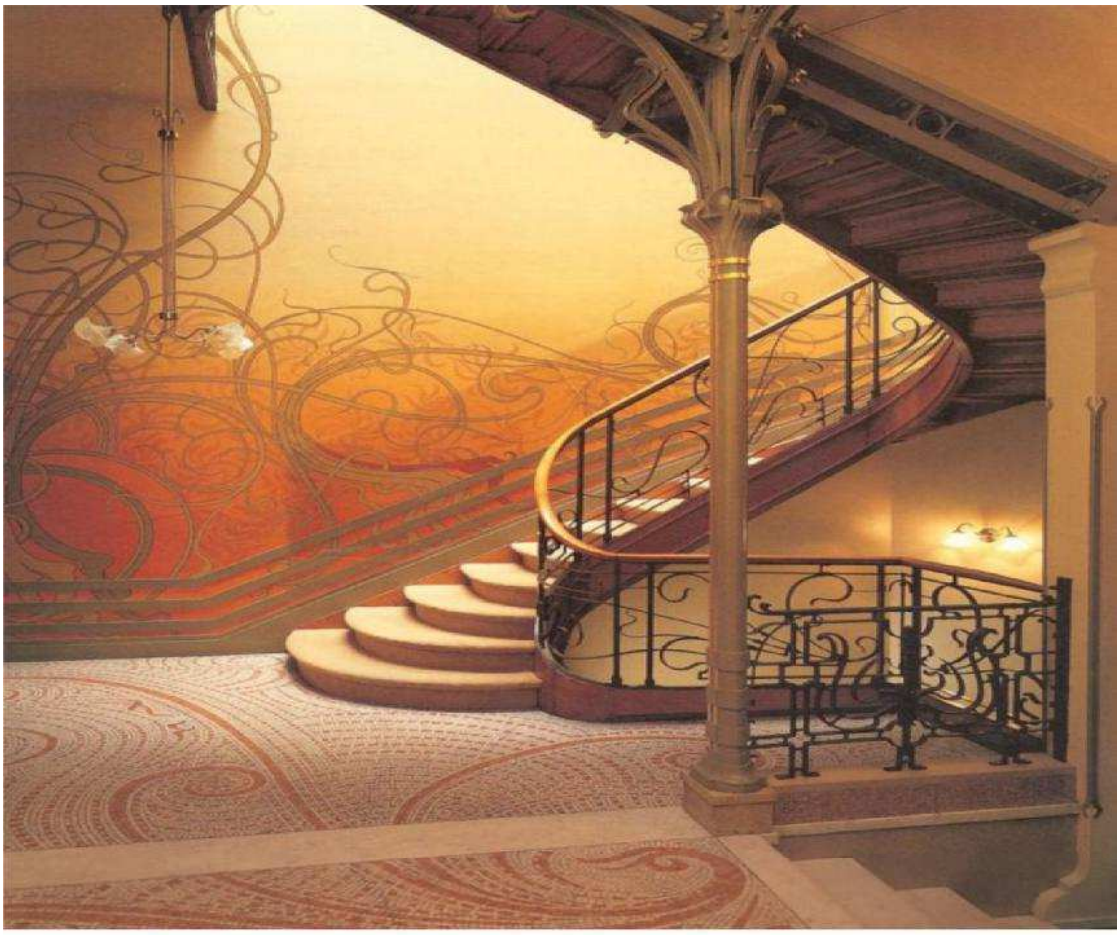
Art Nouveau je složeni, eklektični internacionalni pokret koji obuhvaća razne stilove u Europi i Sjevernoj Americi.To je svjesni pokušaj da se stvori novi stil koji odbacuje historicizam i usvaja novi vizualni jezik. Njegova prva velika snaga je bila arhitektura da bi nakon nje uslijedila dekorativna umjetnost. Art Nouveau je dinamičan, individualan, ali se nije dugo održao. Umjetnici koji stvaraju u vrijeme Art Nouveaua kreiraju jedinstvene individualne i inovativne izražaje koji reflektiraju geografski položaj, vlast, ekonomske prilike, životni stil i obrasce ponašanja unutar pojedine zemlje.

Art Nouveau je veoma eklektičan i urban. U samoj biti ovog stila je mašta i kreativnost umjetnika i dizajnera. Karakteristike ovog stila su zakrivljene ili ravne linije, energija, organski rast, naturalističke forme, naglasak na dekoraciji, asimetrija, apstrakcija i boja. Motivi koji se koriste uzeti su iz prirode, pa su tako često prisutni motivi raznog cvijeća kao što su ruže, ljubičice, perunike i lopoči, zatim životinje, vretenci, leptiri, puževi i pauni. U arhitekturi ovog stila prisutna je težnja da se stvori moderni stil slobodan od historicizma i akademskih tradicija te naglašavajući individualnost arhitekta ona inkorporira nove materijale i industrijski proces. Također naglašava i strukturu i funkciju.

Primjer 2. Casa Mila u Barceloni

Pri uređenju interijera, Art Nouveau koristi zaobljene linije s apstraktnim cvijetnim i naturalističkim motivima u Francuskoj, Belgiji i Italiji, dok se u Njemačkoj i Škotskoj koriste isključivo geometrijske linije s četvrtastim i kvadratnim oblicima koji dominiraju kompozicijom. Dizajner, uglavnom arhitekt, kreira eksterijer, interijer, namještaj i dekoracije tako da je sve uniformirano, u skladu, i u međusobnom odnosu kao cjelina.

Primjer 3. Art Nouveau

Pokret Art Nouveau je bio pod snažnim utjecajem češkog umjetnika Alfonsa Muche koji je stvorio litografski plakat za predstavu Gismonda sa Sarom Bernhard u glavnoj ulozi, koji je postavljen 1. siječnja 1895. u Parizu te je na taj način građanima Pariza najavio novi umjetnički stil.

Primjer 4. Plakati Alfonsa Muche

Iako je Art Nouveau zamijenjen modernizmom 20. stoljeća, smatra se značajnim prijelazom s historicizma neoklasicima na modernizam. Građevine Art Nouveaua su prepoznate od UNESCO-a na njihovoj listi svjetske baštine kao značajni doprinosi kulturnom nasljeđu. Povijesna jezgra Rige, s najboljom kolekcijom Art Nouveau zgrada u Europi, uključena je 1997. godine na listu. "The Historic Centre of Riga has the finest concentration of Art Nouveau architecure in the world." (whc.unesco.org) Četiri zgrade Victora Horte također su uključene tijekom 2000. Godine, kao "djela ljudskog kreativnog genija" koja su izniman primjer Art Nouveau arhitekture koja briljantno ilustriraju tranziciju iz 19. u 20. stoljeće kako u umjetnosti, tako i u društvu. Karakteristike lokalnog vidljive su u stilu, ali kako se Art Nouveau širio tako su se ustanovila i neka generalna obilježja stila. Hermann Obrist bio je poznat u Art Nouveau krugovima kao izumitelj "whiplasha" (udarac bičem) koji je jedan od karakterističnih motiva stila.

Vez Cyclamen (1894.) je u početku nazivan The Whiplash i opisan kao "iznenadne silovite krivulje nastale pucketanjem biča" (" sudden violent curves generated by the crack of the whip"). Kasnije se termin počeo koristiti za karakteristične krivulje koje su koristili Art Nouveau umjetnici. Takvi dekorativni "whiplash" motivi formirali su dinamične, valovite i tekuće linije u sinkopiranom ritmu i možemo ih pronaći kroz arhitekturu, slike, skulpture i druge forme Art Nouveau dizajna. Art Nouveau se smatra totalnim stilom što znači da uključuje hijerarhiju dizajna: arhitekturu, unutarnji dizajn, dekorativnu umjetnost, uključujući nakit, namještaj, tkanine, srebrninu i druge kućne potrepštine i rasvjetna tijela.

Umjetnici ovog pokreta željeli su da on postane životni stil, da bude prisutan u svim domenama, pa iako se o Art Nouveau razmišlja kao o primijenjenoj umjetnosti, najveći trag je ostavio u arhitekturi što nas dovodi do Antonija Gaudija.

Primjer 5. H. Obrist: Ciklame

3. Antoni Gaudi

Gaudijeva smrt pogodila je cijelu Barcelonu. Dana 12. lipnja 1926. Godine, na ulicama su stajale tisuće ljudi kako bi odale posljednju počast Antoniju Gaudiju i Cornetu, "najvećem od svih Katalonaca". Gaudi je dugo držao status narodskog heroja. Vlada je naložila da se njegovo tijelo položi u kriptu još nedovršene crkve Sagrada Familia, a Papa je dao svoj pristanak. Gaudi je došao na svoj posljednji počinak na mjesto kojem je posvetio posljednje 43 godine života, u građevinu na kojoj je isključivo radio posljednjih 12 godina svog života. Pet dana prije, Gaudi je bio u šetnji prema crkvi u kojoj se svaki dan, nakon posla, molio. Putem ga je udario tramvaj i vukao za sobom po cesti. Onesviještenog Gaudija nitko nije prepoznao jer se rijetko pojavljivao u javnosti, taksisti su ga odbili prevesti u bolnicu jer je bio obučen poput beskućnika, tako da su se slučajni prolaznici sažalili nad starcem i otpremili ga u bolnicu. Vrlo čudan kraj jednog od najpoznatijih španjolskih arhitekata, ali čitav je njegov život bio niz suprotnosti. Skromnih korijena, na kraju bio je slavljen kao izvanredna ličnost od strane javnosti i vlade, a posebno od naroda.

Antoni Gaudi y Cornet rođen je 25. lipnja 1852. u gradiću Reus kraj Tarragone u južnoj Kataloniji, u obitelji koja se generacijama bavila izrađivanjem kotlova. Gaudi je u nasljeđe dobio bogato iskustvo što i sam opisuje: "Kotlar je osoba koja površinu umije pretvoriti u volumen: i prije nego što započne svoj posao on je već vidio prostor. Svi veliki firentinski umjetnici iz razdoblja renesanse bili su bačvari i stvarali su volumen od ravne plohe." (Contri, 2008: 21) Uvijek je pridavao vrijednost svom obrtničkom podrijetlu, smatrao ga je jednim od glavnih uzroka svoje sklonosti da misli u prostornim terminima.

Gaudi je kao dijete pobolijevao, reumatska bolest ga je spriječila da se s drugom djecom svoje dobi ludira po ulicama. Uglavnom je ostajao kod kuće, a ponekad je bio u tako lošem stanju da ga je magarac morao nositi. Doktori su mu prepisali vegetarijansku prehranu i redovito kretanje, što je poštivao do kraja svog života. Već kao dijete išao je u duge šetnje po prirodi, pa tako razvija snažnu moć zapažanja i veliku ljubav prema prirodi. Uzaludna je rasprava o tome bi li Gaudi zauzeo značajno mjesto u povijesti španjolske arhitekture da nije bilo njegove bolesti.

Iako se nije mogao kretati kako i koliko je želio, barem je mogao očima i umu dati slobodu. Jednom je njegov učitelj istaknuo kao ptice lete jer imaju krila, Antoni je odgovorio da to nije točno jer i kokoši imaju krila, ali ih koriste samo za hodanje.

Sa 17 godina, Gaudi odlazi u Barcelonu na studij arhitekture. Nije bio posebno dobar student, ali dovoljno dobar da stekne solidnu naobrazbu o osnovnim principima arhitekture. Već je na fakultetu počeo razvijati svoj prepoznatljiv stil. Inspiraciju je crpio i iz knjiga. Povijest kao znanost počela se razvijati u 19. stoljeću. Prošla vremena postala su predmet proučavanja kako za povijest, tako i za umjetnost. Rezultat toga bio je sveopći eklekticizam: pojavljuje se neoklasicizam, neoromantizam, također je povećan interes za srednji vijek, pa tako i za gotiku. Nastaje mješavina različitih dekorativnih linija što postaje temeljni element Art Nouveaua. Gaudi je proučavao neogotiku, stil koji je propagirao Viollet-le-Duc čija je knjiga o francuskoj arhitekturi od 11-13. stoljeća postala svojevrsna Biblija za mlade arhitekte. Bio je toliko impresioniran obnovom utvrda Carcassonea da je otputovao da bi proučavao zidine koje je obnovio Viollet-le-Duc. Budući da se na prijelazu stoljeća Barcelona gradila i obnavljala, Gaudi je rijetko kad trebao tražiti posao van Barcelone tako da Gaudijevi obožavatelji danas trebaju samo prošetati Barcelonom da bi vidjeli njegova najpoznatija djela.

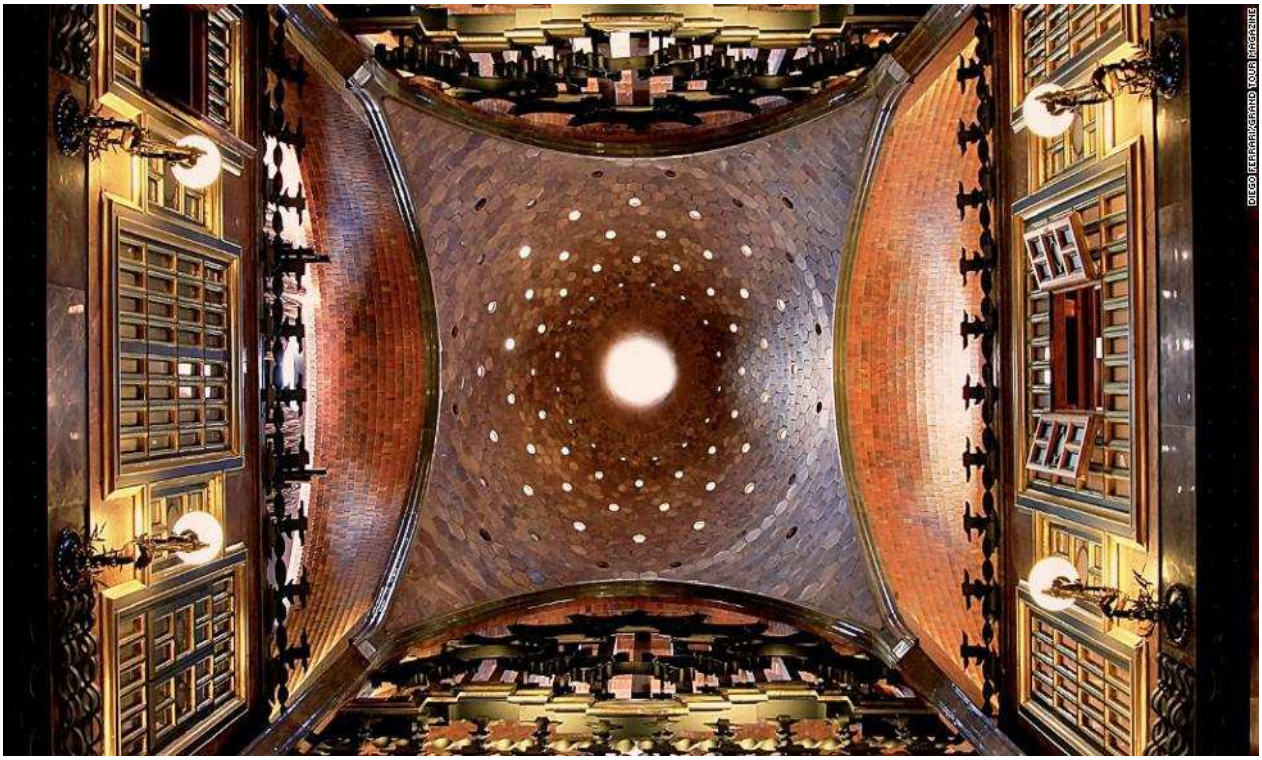
Primjer 6. Familia Sagrada u Barceloni

Gaudi je bio radničko dijete, tako da je u srcu uvijek ostao vjeran svojim korijenima, osjećao se blizak običnim ljudima. Bio je fasciniran novim socijalnim teorijama i idejama, a bez obzira što se osjećao kod kuće u intelektualnim krugovima, bio je predan brizi za radnike tako da nije slučajno njegov prvi veliki projekt osiguranje smještaja za tvorničke radnike tzv. Mataro projekt, koji se nažalost izjalovio.

Kroz povijest, arhitekti su imitirali gradnju pčela koristeći motiv saća u svojem dizajnu. To se nastavilo i u modernom vremenu i odvelo je arhitekte različitim smjerovima dok su pokušavali primijeniti strukturu pčelinje košnice na ljudski životni prostor. Primjere ovakve gradnje nalazimo kod Gaudija. Za njega je košnica bila način kako spojiti katoličku vjeru s velikom ljubavlju prema organskim prirodnim formama. Gaudijev dizajn je ukrašen, simbolički i fantastičan, s bizarnim mješavinama prerade metala u obliku reptila i geometrijskih formi toliko zapetljanih i životnih da je neugodno gledati u njih. Njegov najslavniji arhitektonski izum je parabolički luk čiji izgled je upravo onakav kakav prave pčele kad rade svoju prirodnu košnicu bez ljudske pomoći. Od 1880-ih te parabole su postale Gaudijev zaštitni znak. Gaudi je volio pčele: med je bio jedina luksuzna hrana koju je smio jesti budući da je zbog zdravstvenih problema bio na vegetarijanskoj prehrani. Pčele su ga podsjećale na radničku klasu iz koje je i sam poticao, smatrao je da one razumiju potrebu i bol požrtvovnosti. Bio je član katalonskog kooperativnog pokreta i radi promocije je na njihovim posterima slikao pčele radilice. U jednoj od svojih najpoznatijih građevina, palači Güell u Barceloni, projektirao je široku kupolu u obliku saća gdje su neke ćelije bile odrezane tako da svjetlo može ulaziti kroz njih. Tako je formirao simboličko saće u kojem bi se svatko trebao osjećati kao da pripada tamo, kao pčela u košnici.

Primjer 7. Palača Güell u Barceloni

Primjer 8. Palača Güell – kupola

U razdoblju od 1873. do 1878. godine u Barceloni, Gaudi pohađa Escuela Provincial de Arquitectura gdje je i diplomirao, a u međuvremenu radi i u nekoliko arhitektonskih biroa u Barceloni. U rukopisu posvećenom dekoriranju navodi da su ideje na koje je naišao na studiju formulirane još u djelu Viollet-le-Duca "Entretiens sur l'Architecture", koje je utjecalo na Gaudija. Još jedan autor ima utjecaja na Gaudija, a to je John Ruskin, britanski estetičar i sociolog, koji razlikuje stilske elemente gotičke arhitekture i načela izgradnje. Prvi znatno variraju od regije do regije i od razdoblja do razdoblja dok su drugi uvijek i svugdje koherentni. "Plemenitost svake građevine ovisi o mjeri u kojoj ispunjava vlastite ciljeve koji pak variraju ovisno o klimi, površini i nacionalnom običaju..." (Contri, 2008: 21) Gaudijev osobni imaginarij te njegova opsesivna potraga za izvornim katalonskim regionalnim stilom potiču ga da izvrši radikalne stvaralačke preobrazbe prototipa gotičke arhitekture. Gaudi polazi od djela što pripadaju prošlosti i stvara apstraktne inačice srednjovjekovnih oblika od kojih se udaljava njegujući vlastiti, originalan stil. Uvjeren je da oponašanje stilova neumitno dovodi do nepotrebnog dekora, te da su jednostavni stilovi oni koji čine dobru kompoziciju.

Po Gaudiju, arhitekt vlada stvarima jer ne nailazi na gotovu konstrukciju već ju sam stvara, a pritom mora polaziti od statičkih i mehaničkih promišljanja, a ne voditi se samo za geometrijom.

Gaudi pokušava obuhvatiti i asimilirati stil lokalne gradnje i tehnike izgradnje u opeci i keramici, a istovremeno nalazi nadahnuće u sredozemnoj vegetaciji i okolišu, pomorskoj tradiciji Barcelone. Posebno ga inspirira brdo Monserrat, koje se nalazi iznad Barcelone, na kojem su erozijom stvorene slikovite stijene i vrhovi i na kojem se nalazi istoimeni samostan u kojem se prema legendi čuva Sveti Gral. Gaudi je uglavnom radio u Barceloni, budući da se u tom vremenu Barcelona intenzivno izgrađuje. Prva Gaudijeva djela nastala su u periodu između 1880. i 1890. godine, dakle prije nego što Victor Horta radi preokret u arhitekturi, pa su ona izgrađena pod utjecajem neogotike, bogata su elementima arapske arhitekture koja je poznata pod nazivom mudejar. „Mudejar je stil što se na Pirinejskom poluotoku pojavio u 12. stoljeću kao posljedica približavanja kršćanske, židovske i muslimanske kulture. Karakterizira ga upotreba opeke kao konstruktivnog materijala.“ (Contri, 2008: 22.)

S vremenom je Gaudi prestao koristiti ovaj stil zahvaljujući vlastitoj prirodi i potrebi da koristi posebne tehnike izgradnje i primjenjuje moderne materijale. Počevši od kuće Calvet (1898-1914), na čijem se pročelju osjeća snažan barokni trag, Gaudijeva se arhitektura obogaćuje motivima iz prirode. U kripti naselja Güell, parku Güell, kući Batllo i kući Mila, za pročelja i unutrašnje prostore karakteristično je spajanje novih materijala kao što su željezo i beton s grubo klesanim kamenom te ukrasi s fitomorfnim i faunalnim elementima. Zbog svog oblika i šarenila, svojim volumenom oslobađaju snagu što upućuje na prirodni krajolik i prisustvo živih elemenata pa površine postaju blage i privlačne.

Unutarnje uređenje je bitno, kuće su organski umetnute u prostor da s njime tvore formalno, strukturno i funkcionalno jedinstvo pa tako nestaje razlika između arhitekture, uređenja i dekora, što je tipično za Art Nouveau. Gaudi nikad nije mario za čistoću stila, nikad nije imitirao u potpunosti, ali je vukao inspiraciju iz zgrada iz prošlosti. Na taj se način u potpunosti držao učenja Viollet-le-Duca koji je upozoravao na nekritično usvajanje starih modela. On je smatrao da su velika djela iz prošlosti tu da bi ih se analiziralo kao izvor novih uvida koji mogu pomoći da se stvori stil arhitekture današnjice.

Gaudijev rad izgleda baš kao realizacija njegovog teorijskog programa. Za života nije dobio priznanje za svoj rad i uvijek je imao osjećaj da nije uspio u svojem radu. Njegove arhitektonske ideje bile su isuviše smjele da bi bile prepoznate i priznate od vladajućih i gradskih autoriteta.

Jedina nagrada koju je dobio bila je za njegovo najkonvencionalnije djelo – Casa Calvet, čije je pokućstvo osobito poznato. Gaudi se uvijek trudio da uređenje interijera kuća koje je projektirao, a koje su bile organski umetnute u prostor, s njime tvore formalno, strukturno i funkcionalno jedinstvo pa tako nestaje razlika između arhitekture, uređenja i dekora. Nije bio priznat od javnosti, ali su uvijek postojali privatni naručitelji koji su prepoznali njegov genij. Nakon što je završio prvi veliki projekt bio je zatrpan narudžbama. Još nije bio započeo rad na svojim spektakularnim projektima – Casa Vicens, ladanjska kuća El Capricho i posebno palača Güell, kad mu je povjeren projekt jednog od najambicioznijih arhitektonskih pothvata u Barceloni – crkva Familia Sagrada. Ideja gradnje crkve Familia Sagrada (Sveta obitelj) je protest protiv rastuće industrijalizacije, protiv gubitka starih vrijednosti, protiv sekularizacije. Ideja je bila ne samo izgraditi crkvu, već je okružiti društvenim prostorima – školama, radionicama, prostorima za druženje.

Primjer 9. Casa Vicens u Barceloni

Najintrigantniji aspekt Gaudijevog rada je mješavina materijala koje je koristio u gradnji, kombiniranje neobrađenog krša s keramičkim pločicama. Ova mješavina ukrasnih pločica i jeftinog kamena je obrazac koji se ponavlja u njegovom radu. Gaudijev "organski" stil u arhitekturi, u kojem jedna ideja vodi ka drugoj, se počeo razvijati vrlo rano.

Proizvođač opeka Manuel Vicens y Montaner zaposlio je Gaudija da mu izgradi kuću (casa Vicens 1878.). Teško je identificirati elemente bilo kojeg posebnog stila u ovom radu. Zgrada nema posebno originalan tlocrt. Njena posebnost je u vanjskoj fasadi i interijeru. Utjecaj Maurskog stila je vidljiv u malim tornjevima koji podsjećaju na minarete, a koji ukrašavaju krov. Uzorci pločica stvaraju dojam filigranskog rada, a na jednak način ukrašena je i unutrašnjost kuće. Gaudi je imitirao arapsku arhitekturu, ali samo do te mjere da ga inspirira da bi stvorio svoj način ukrašavanja. Troškovi gradnje su bili ogromni što je naručitelja dovelo na rub bankrota. Međutim, ulog mu se isplatio narednih godina: Gaudijevo korištenje keramičkih pločica pokrenulo je modu u Kataloniji tako da je Vicens imao puno posla s proizvodnjom pločica.

Primjer 10. Palača Güell

Tijekom pariškog Svjetskog sajma, na kojem su također izloženi i njegovi radovi, Gaudi je privukao pažnju čovjeka koji mu je bio vrlo sličan po osobnosti, Eusebija Güella y Bacagalupi.

Güell je bio tipični predstavnik nove Katalonije. Obogatio se proizvodnjom opeka. Na svojim putovanjima u Englesku, došao je u dodir s novim tendencijama u umjetnosti i s novim idejama socijalnih reformi. Güell i Gaudi su se sprijateljili, tako da je Gaudi bio stalan gost u njegovu domu i u Güellovoj je knjižnici prvi put došao u dodir s Art Nouveauom. Jako je cijenio svog novog prijatelja, a Güell je Gaudija smatrao kombinacijom umjetničkog genija i društvene predanosti. Već u prvim projektima koje je odradio za Güella, počinje se osjećati utjecaj sjevenjačkog Art Nouveaua. Nakon kratkog izleta u gotiku, Gaudi počinje razvijati svoj osobni stil. Osim povremenih referenci na Art Nouveau, svi imitativni elementi postepeno se gube iz njegovog rada. Gaudi je stvorio ime u izgradnji crkvi i isto tako stambenih rezidencija, a Güell mu pruža mogućnost i pomaže mu da ostvari još jedan grandiozni projekt. Güella su se dojmili vrtovi u Engleskoj te je tako nešto želio napraviti i u Barceloni. Gaudi je trebao izgraditi vrt-grad u potpunoj harmoniji s okolišem.

Gradnja Parka Güell je započela 1900. i trajala je do 1914. godine da bi svejedno ostao još jedan od brojnih nedovršenih radova jer od nekolicine zgrada koje su trebale biti izgrađene, Gaudi je napravio samo dvije. Park Güell je nastao kao prostor u kojem je trebalo smjestiti jedno "predgrađe u zelenilu", bila je predviđena izgradnja 60 kućica za stanovanje, koje bi imale svaka svoj vrt. Međutim, park je postao arhitektonski rad sam za sebe, bez obzira na zgrade izgrađene unutar njega. Na ekonomskom planu ovaj pothvat doživljava propast, godine 1922. Güellovi nasljednici imanje prodaju barcelonskim vlastima i ono postaje javni park koji je 1924. godine uvršten na popis svjetske baštine pod zaštitom UNESCO-a. Gaudi je zamislio veličanstvenu prilagodbu zemljištu, a savršen sklad je postigao potpunim integriranjem arhitekture u krajolik. Beskrajna klupa, dekorirana komadićima keramičkih pločica koja se proteže parkom u obliku zmije, gusta borova šuma, veličanstvene avenije s palmama... Gaudi koristi keramičke fragmente da bi konstruirao gotovo nadrealistične slike, trodimenzionalne slike usred prirodnog krajolika. Gaudijeva osjetljivost prema elementima iz prirodnog okruženja i želja da ponovo prođe proces prirodnog stvaranja vidljivi su u izgradnji parka Güell.

Sve što izgleda kao da je nastalo "organski" i prirodno kao naprimjer kamen koji se pretapa u grm, rezultat je točnog proračuna statičkih zakona i odnosa.

Park Güell je vrhunski domet vrtne, naročito engleske vrtne arhitekture 17. i 18. stoljeća, i to zbog stalnog poštivanja prirode, neprestanog traženja i ponovnog stvaranja njenih oblika u njihovom vlastitom sustavu.

" Uvijek otvorena velika knjiga koju se trebamo truditi čitati jest knjiga prirode. Iz nje proizlaze sve ostale knjige koje sadrže i ljudska tumačenja te su često dvosmislene. Postoje dvije objave: jedna je objava moralnih i vjerskih načela, a druga, koja nas vodi putem činjenica, jest ona velike knjige prirode." (Contri, 2008: 88)

Primjer 11. Park Güell

Gaudi traži tijesnu povezanost arhitektonskih oblika s oblicima iz prirode, s vegetabilnim oblicima. Kutovi na njegovim građevinama su brušeni, on svoje građevine pušta da rastu oko prostora koji ulaze jedan u drugog. U parku Güell je postigao da se arhitektura i okolna priroda stapaju, da im granice nestaju.

Na primjeru čuvareve kuće vidimo krov na kojem kao da je izrasla gljiva. Zidove prekrivaju ploče od pečene gline s biljnim ornamentima. Gaudijeva arhitektura postaje plastična tvorba pa izgleda kao da je modelirana a ne građena.

Primjer 12. Detalji parka Güell

Povijest umjetnosti je povijest ljudske fascinacije. U Gaudijevom slučaju, njegova se fascinacija lako uočava u njegovom radu. Osjećaj prostora je prva nefiziološka potreba kad se dijete rodi, kad izađe iz sigurnosti majčine utrobe. Čovjek cijeli život traži taj osjećaj sigurnosti, zaštićenosti, ugode koji je imao u majčinoj utrobi ili u njezinom

toplom zagrljaju. Od kuće Vicens pa do Familije Sagrade, Gaudi uvijek gradi male projekte raznih špilja, malih ugodnih i udobnih mjesta, napravljenih po mjeri ljudskog tijela. Kada se ta mjesta napuste, Gaudijeve su građevine poput tvrđava, što je utjecaj proučavanja srednjevjekovnih građevina. On gradi parapete koji su karakteristični za utvrde, a ne za kuće. U njegovom se radu često pojavljuju zmajevi, ali samo u vanjskim dijelovima građevina, što simbolizira zlo koje je van njegovih svetih (Familia Sagrada) i sigurnih mjesta. Svetac zaštitnik Katalonije je Sveti Juraj koji je prema legendi ubio zmaja da bi zaštitio djevicu. Tako se reptili pojavljuju na fasadi crkve Familia Sagrada i na ulazu u park Güell.

Primjer 13. Detalji parka Güell

4. Friedensreich Hundertwasser

" Ako ne cijenimo svoju prošlost gubimo svoju budućnost. Ako uništimo svoje korijene ne možemo rasti" Hundertwasser (http://www.inspirationgreen.com/)

Hundertwasser je otac zelenog krova, rođen u Austriji 1928. umro na moru 2000.

Hundertwasser je vizionar i odgovorni stvaralac, mobilizira moć svoje umjetnosti u namjeri da raširi poruku za život u skladu s prirodom i individualnom kreativnošću. On je simbol nekonformističkog načina života, preteča zaštite okoliša i ambasador samoodređenog alternativnog postojanja.

Friedensreich Regentag Dunkelbunt Hundertwasser, pravim imenom Friedrich Stowasser rođen je 15. prosinca 1928. u Beču, a umro je 19. veljače 2000. na brodu Queen Elizabeth I, na Pacifiku. Prema vlastitoj želji pokopan je na svom posjedu na Novom Zelandu ispod stabla magnolije. Još godine 1953. naslikao je sliku Vrt sretne smrti koja je proročanska ideja gdje mrtvi nastavljaju živjeti kroz drveće posađeno na njihovim grobovima.

Primjer 14. Hundertwasser: Vrt sretne smrti

Rođen je kao jedinac majke Židovke i oca arijca koji je umro kada je Hundertwasser imao samo godinu dana. Nakon Anschlussa (naziv za pripojenje Austrije Njemačkoj koje je izvršeno u ožujku 1938. godine i trajalo je do 1945.godine), njegova majka i on su imali problome s obzirom na njezino podrijetlo. Preživjeli su zahvaljujući njegovom dvostrukom podrijetlu, ali su nacisti svejedno uspjeli uništiti svu majčinu rodbinu. Godine 1936. upisuje se u Montessori školu, gdje otkriva umjetnost i radi prve crteže. U školi primjećuju njegov neobični smisao za boje i oblike, ali zbog financijskih problema, nakon samo godinu dana napušta školu. Rat je uvelike utjecao na budućeg velikog umjetnika. Godine 1943., kada je napravio i prve crteže prirode, 69 židovskih rođaka njegove majke su deportirani i ubijeni. Tada je započeo s pisanjem svojeg prvog dnevnika. Polaže ispite za maturu i završava realnu gimnaziju i 1948. godine tri mjeseca provodi na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču, u klasi profesora Robina Christiana Andersena. Tu je prikupio osnovna znanja o proporcijama tijela, crtanju akta i kopiranju iz prirode, pa je napustio akademiju jer je smatrao da mu ona nema više što ponuditi. Održao je govor u palači Leopoldskron: "Svatko mora biti kreativan". Posjećuje izložbu Egona Schielea, čiji je rad imao velik utjecaj na njega, impresioniraju ga Schieleove boje, živost i humanost građevina koje prikazuje na svojim slikama.

Primjer 15. Egon Schiele: Pejzaž Krumau

Fasciniraju ga djela Waltera Kampmanna i njegovo prikazivanje stabala kao da su živa bića. Koliko je značajan Kampmannov utjecaj priča sam Hundertwasser u svojem tekstu: piše o jednom predavanju na fakultetu gdje predavač drži flyer s izložbe Waltera Kampmanna i govori da je to vražje djelo. Hundertwasser gleda kroz prozor, u maglu, a sve ulične svjetiljke imaju aureole kao i stabla na Kampmannovim slikama. Zar samo sveci imaju aureole, profesore – pita se Hundertwasser. Kad ga pitaju koji su slikari utjecali na njega kaže Klee, Klimt i Kampmann. Godine 1949. putuje u Italiju i u Toskani upoznaje francuskog slikara Renea Broa koji mu postaje najbolji prijatelj. S njim odlazi u Pariz 1950. godine, gdje ostaje neko vrijeme. Odlazak u Pariz i prijateljstvo s Broom su bili presudni i snažno su utjecali na njegov život i rad. Hundertwasser kao ambiciozni slikar, bez novčića, stiže u Pariz da bi se proslavio 50-ih, a jedini oslonac koji ima je njegov prijatelj Bro i obitelj Dumage. Posebnost Hundertwasserove pojave, mršavi visoki šetač, izduljenog lica i bademastih očiju, jačali su njegovu auru talenta koji obećaje. On tada razvija svoj stil i uzima prezime Hundertwasser, jer na svim slavenskim jezicima hundert znači sto. Nakon desetak godina otkriva da bi "sto" u prezimenu značilo steh ili stau, dakle Stauwasser – mirna voda.

Hundertwasser je zvučalo dobro jer je naglašavalo privlačnost koju je predstavljala riječ voda, voda snage njih stotinu. Promijenio je svoje ime u Friedensreich, što znači carstvo mira i dodao Regentag (što je ime njegova broda), a znači kišni dan – unutarnji mir i pršteća kiša – dva stanja koja oslobađaju. Kasnije dodaje i Dunkelbunt – tamno šarenilo. U vodi vidi utočište, mjesto na koje uvijek može pobjeći. Brod je nazvao Regentag zbog ljepote boja koje se mogu vidjeti u kiši jer su " kišni dani jedini dani kad može raditi, kad je sretan". Hundertwasser objašnjava da ima toliko imena jer on u sebi nosi više osoba – slikara, arhitekta, ekologa, a ne samo jednu, pa kad se jedno ime napuni potrebno je drugo da može početi iznova.

Friedensreich razvija Hundertwassera počevši od bečke secesije, Kleea i orijentalnih minijatura, jednog apstraktnog dekorativnog, plošnog i šarenog stila slikanja s karakterističnim ukrasnim spiralnim i formama labirinta, krugovima, meandrima i biomorfnim oblicima. Veliki uspjeh postiže u 60-ima: retrospektivom u Austrijskom paviljonu na Venecijanskom bijenalu 1962. godine i 1964. godine s retrospektivom u Kestner Gesellschaftu u Hannoveru.

U tom periodu je izdan i prvi katalog njegovih djela. Također je aktivan u pokretu za zaštitu okoliša. Njegova predanost životu čovjeka i prirodnog okruženja očituje se u njegovoj umjetnosti, u njegovim manifestima i provokativnim performansima (npr. Goli govor u Beču 1968.g.). Prijateljstvo s Joramom Harelom, njegovim menadžerom koje je počelo 1972., oslobodilo je Hundertwassera svih životnih briga materijalne prirode i omogućilo mu da živi u skladu sa svojom najdubljom željom – u neprekidnom skladu s prirodom i da djeluje kroz cijelo svoje postojanje u potpunom suglasju s njezinim principima.

Godina 1972. bila je prekretnica u njegovom životu i zbog smrti majke uz koju je bio jako vezan. Njegova umjetnost se sve više poistovjećuje s temeljnim postavkama njegovog viđenja svijeta. Prema Hundertwasseru, čovjek ima tri kože: svoju prirodnu – epidermu, svoju odjeću i svoju kuću. Čovjekova četvrta koža je njegova društvena okolina, a peta je koža planeta, Zemljin pokrov koji nas štiti i hrani. Već od godine 1953. spirala se pojavljuje kao amblematski element u njegovim radovima, ona simbolizira njegovu introvertiranost i sadrži cjelokupni mit o labirintu. Hundertwasser je kroz spiralu učvrstio svoju viziju svijeta i svoj odnos prema vanjskoj stvarnosti. Labirint nas podsjeća na crvenu nit (grčki mit o labirintu, Tezeju i Minotauru), ideju vodilju, i to nas opet vraća na početak, spirali koja je u samom svojem kretanju suprotstavljena pravocrtnom kretanju. Mrzio je ravne linije, govorio da one uzrokuju gubitak humanosti. Slogan koji se uvijek ponavljao u svim njegovim teoretskim tekstovima: ravna je linija bezbožna i nemoralna.

Hundertwasser je počeo kao slikar, ali je njegovo slikarstvo također i početna točka svih ostalih njegovih aktivnosti. Tako je njegovo slikarstvo utjecalo na njegove grafičke teorije i "gramatiku gledanja", ono je temelj njegovih arhitektonskih manifesta. Hundertwasserova organska arhitektura vrijedna čovjeka je takva u kojoj je individualno uređenje fasade, okvira prozora i zida oko prozora individualno pravo svakoga. Njegove su grafike bazirane na njegovom slikarstvu: on spaja slikarstvo sa sitotiskom ili litografijom. Velik dio efektnosti Hundertwasserovih slika je boja, on ih koristi instinktivno, bez da ih povezuje sa simbolikom. Voli intenzivne, sjajne boje i voli stavljati komplementarne boje jednu pored druge da bi naglasio dvostruko kretanje spirale – prema unutra i prema vani. Spirala predstavlja život, predstavlja rast, dinamiku i bijeg od Hundertwasserove omražene ravne linije.

Također koristi i zlato i srebro koje nanosi na sliku u tankim listićima. Taj pristup polazi od bečke tradicije, posebno od Klimta. Umjesto svjetla upotrebljava namaze zlata i srebra koji imaju ulogu izvora svjetla. On koristi dvije skupine motiva: jedna obuhvaća oblike koji predstavljaju analogiju vegetativnom rastu i animalističkoj prirodi, dok druga skupina sadrži ponavljajuće korištenje simbola koji se koriste u arhitekturi: kuće, prozori, zabati, vrata, ograde. Obje grupe motiva su neraskidivo povezane: vegetativni oblici izgledaju statično, da bi se učvrstili u arhitekturi s namjerom da traju, dok sve konstruirano izgleda kao da je izraslo organski, da ga je proizvela sama priroda. Pedesetih godina 20. stoljeća u umjetnosti prevladava avangarda pod utjecajem tašizma (smjer u apstraktnom slikarstvu u kojem boja služi kao temeljni likovni izraz), a njegove osnovne tehnike Hundertwasser shvaća kao psihološki automatizam, na koji odgovara transautomatizmom: sporim, vegetativnim načinom rasta slike iz elemenata i linija, kao otpor informelu s mnoštvom novih formi, formula i kodiranih veza. Koristio je dječji i primitivni pogled na svijet, kao što su djela Henria Rousseaua i Paula Kleea (infantilno slikarstvo), kao i formalnim elementima Art Nouveaua, na koje je naišao u djelima Gustava Klimta i Egona Schielea. Prevlast ravne linije, sadržane u konstrukciji, preko strukture i funkcije, a na račun humaniziranog i dekorativnog postupanja u 20. stoljeću je ustanovila tiraniju ravne linije, "majke uniformiranosti i ružnoće". Hundertwasser je usavršio i inovirao mnoge grafičke tehnike, između ostalog litografiju, sitotisak, jetkanje i druge. On nikada ne radi velike serije jednog te istog grafičkog djela. Njegove grafike se sastoje od nekoliko verzija boja i varijanti, koje nisu numerirane zasebno. Izrađivao je i tapiserije, koje bi radili tkalci, ali bez predloška na kartonu. Po njegovom mišljenju takav način rada može udahnuti život u rad, tako se autentični rad može razvijati i to nije samo kopija modela, kopija bez duše. Ovo je razlog zbog kojeg su sve Hundertwasserove tapiserije unikati. Hundertwasser je bio poznat po mnogim ulogama u svojem životu, uključujući tako ulogu umjetnika, zaštitnika prirode, utopista, filozofa, pisca, dizajnera, izumitelja i doktora za arhitekturu. Kroz njegova djela se provlače dva bitna principa: ekološki i estetski. Prvi je da ljudsko postojanje mora biti bliže prirodi. Drugi je da stvaranje lijepih predmeta mora biti u suradnji s prirodom. Oponašajući organske forme iz prirode, bogatstvo raznolikosti i destandardizirane strukture, je način na koji je Hundertwasser izražavao ove principe. Njegova arhitekturalna filozofija je realizirana kroz uvođenje zelenih krovova, a on je postao njihov najgorljiviji zagovornik u ranoj modernoj arhitekturi.

Istovremeno, Hundertwasser se zainteresirao za društvene vrtove (Schraebergarten) koji su se razvili izvan Beča u ranom 20. stoljeću, potvrđujući da ljudi, posebice nakon industrijalizacije Europe, još uvijek žude za odstupnicom od gradskog života i vezom s prirodom i obrađivanjem zemlje. Vjerovao je da je individualizirana nastamba jedno od osnovnih prava čovječanstva i istraživao je kako bi se to moglo dovesti u sam grad. Rezultat toga je bila izgradnja nekolicine visokih, multijediničnih nastambi, kao i komercijalnih zgrada, u suradnji s arhitektima i građevinarima. Ti radovi su uključivali ne samo zelene krovove, nego i privatne povrtnjake i stabla-stanare, što je Hundrtwasserov izum. "Slobodna priroda mora rasti gdjegod snijeg i kiša padaju, sve što je zimi bijelo treba ljeti biti zeleno." (prijevod, The Green Roofs of Hundertwasser). Zeleni krovovi teoretski kompenziraju zelene površine koje su uklonjene da bi se izgradile zgrade, a stabla–stanari i drugo zelenilo koje strši sa balkona i iz prozora pomažu kompenzirati vodoravne površine kao što su ceste koje se, logično, ne mogu prekriti zelenilom. Kuća s travnatim krovom je primjer naturističkog higijenizma. Zeleni krov je povezan s konceptom humusnog zahoda i stabla podstanara tako što pročišćava kišnicu kroz filtriranje i oponaša ciklus rasta kroz humus i fekalije.

Krtica – otac svih arhitekata (o podrijetlu Hundertwasserovih ideja o arhitekturi) Hundertwasserov je san graditi. Gradnja je za njega prvenstveno pitanje egzistencije, osvještavanje potrebe za zaštitom, utočištem, sigurnom špiljom. Suvremeni čovjek bez kuće traži mjesto koje će ga zaštititi ili čak fiksnu, određenu točku na kojoj nalazi svoj ležaj. Ovakve Hundertwasserove težnje odraz su njegovog djetinjstva, kad mladi Friedrich čuje zvono na vratima i očekuje SA (preteče SS trupa) ili Gestapo koji se raspituje o rođacima njegove majke i smišlja uvijek nove izlike da ih se riješi. Kako bi bilo dobro kad bi ga zemlja mogla progutati tako da ga nitko ne može naći, razmišlja on. Hundertwasserova se arhitektura ne sastoji od smjelih konstrukcija, tehnološki izumi nisu za njega.
On želi da su njegove građevine jednostavne za realizaciju i da su jeftine.
Najvažniji alat je lopata. Iskopati špilju u tlu i pronaći sklonište – to je osnovna arhaična ideja svih njegovih arhitektonskih dizajna. Travnati krov skriva špilju koja je pod njim, priroda prima čovjeka u sebe i pruža mu zaštitu, skriva ga i čuva od opasnosti.

Hundertwasser vidi graditeljski uzor u krtici, ali svakako ne slijepoj jer je njegov vid nezamjenjiv. U njegovoj je arhitekturi jako bitno postojanje prozora i dimnjaka, " zemljini prozori" koje dodaje na slike su naša veza sa zemljom. Ovdje se radi o spirali koja ide u dva smjera, prema unutra i prema vani. Introvertirana spirala simbolizira puževu kućicu i mogućnost da se uvučemo unutra kad god poželimo. Ali spirala vodi i prema vani; zato Hundertwasserove kuće imaju prozore i dimnjake, simboliziraju povezanost s vanjskim svijetom. Njegove su građevine generalno definirane prozorima, prozori su kao oči. Introvertirani Hundertwasser zakopava se pod zemlju, radi krtičnjak za sebe, dok se ekstrovertirani osvrće oko sebe i gleda u svijet kroz tisuću prozora. (aluzija na sliku iz 1962. g. Tisuću prozora) On se želi otkriti svijetu, želi biti primijećen i zato traži "pravo prozora": želi moći se nasloniti kroz prozor i obojati sve što mu je nadohvat ruke i kista u jarke boje, tako da netko, u prolazu, odmah vidi da u toj kući netko živi. "Pravo prozora" nije elitistička privilegija umjetnika ili arhitekta, to je pravo koje Hundertwasser traži za svakoga. To je sudjelovanje u biti jezgre nove "organske" arhitekture. Hundertwasser nas ohrabruje da slijedimo kreativni impuls u nama samima, čak ako ćemo zbog toga biti ismijani i okarakterizirani kao djetinjasti ili naivni. Važnije mu je da zna da je u skladu s prirodnim zakonima gradnje nego da tvrdi da su njegove ideje genijalne. Hundertwasser piše manifeste, a prvi, napisan 1958. godine naziva "Manifest pljesnjivljenja protiv racionalizma u arhitekturi" u kojem iznosi svoje temeljne postavke o sociologiji stanovanja. Sadržavao je popis "zdravih" građevina iz suvremenog razdoblja koje je autor smatrao primjerenima. Na tom se popisu nalazi i Antoni Gaudi.

Godine 1968. nastaju manifesti "Nagi govor za pravo na treću kožu" i "Los von Loos" (Riješiti se Loosa). Za Hundertwassera tradicija racionalne, sterilne arhitekture sa svojom ubitačnom monotonijom počinje s austrijskim arhitektom Adolfom Loosom i odgovorna je za to što ljudi nisu sretni. Pozvao je na bojkot ove arhitekture i promovirao je kreativnu slobodu građenja i pravo da se građevine individualiziraju. Kao doktor za arhitekturu, preuzeo je odgovornost za transformiranje ružnih, monotonih i sterilnih zgrada.

"Pravo na stvaranje je opće i svi ga mi možemo posjedovati ako smo se pobrinuli da ga zaslužimo. I tu se javlja društvo kao zločinac, jer nas obrazuje, što uzrokuje automatizam, koji nas tjera na to da loše živimo u našoj drugoj trećoj

koži, odvraćajući nas od naše prave svrhe, a ta je da živimo dobro."
(Restany, 2002: 22)

Hundertwasserovu arhitekturu karakterizira različitost nasuprot monotonije, organska i režimska nepravilnost, spontana vegetacija i život u skladu s prirodom, a zadnja karakteristika nas vodi ka "organskoj" arhitekturi.

Primjer 16 i 17. Kawakawa toalet na N. Zelandu/Termalno lječilište Blumau, Štajerska

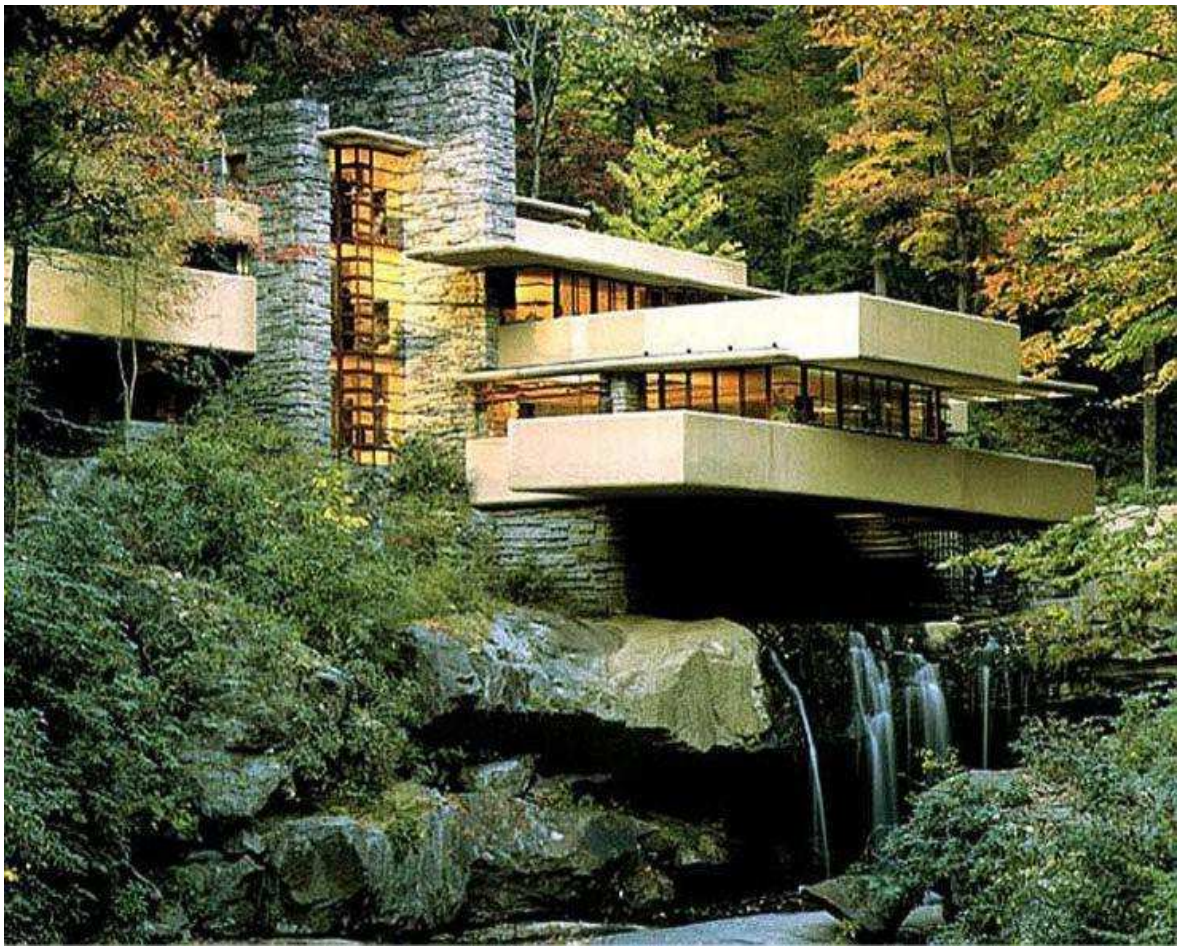
Primjer 18. Kunsthaus Wien

Primjer 19. Hundertwasser

5. Organska arhitektura

Pojam organsko je u arhitekturu uveo Frank Lloyd Wright 1908. godine. Forma i funkcija su jedno, koristio je prirodu kao najbolji primjer ovog spoja. Organska arhitektura se ne bavi samo pitanjima životne sredine, već i ljudskim duhom, građevine su više od pukog skloništa – one oblikuju i naš duh i povezuju nas s prirodom. Pojam organska arhitektura označava usklađivanje čovjekovog životnog prostora s prirodom tako da se objekt ili samo jedan njegov dio sjedini s okolinom i tako postane njenim sastavnim dijelom.

Primjer 20. F.L.Wright: Kuća na slapu

Organsku arhitekturu popularizirao je jedan od najpoznatijih američkih arhitekata, Frank Lloyd Wright, a idejna misao nije samo uklapanje zgrada u prirodu, već i promatranje objekta kao unificiranog organizma.

Iako se pojam organski u svakodnevnoj uporabi odnosi na nešto što ima obilježja

biljaka ili životinja, Wrightova organska arhitektura dobiva novo značenje. To nije stil oponašanja, budući da on ne gradi forme koje predstavljaju prirodu. Umjesto toga, organska arhitektura je reinterpretacija principa iz prirode koji su kao profiltrirani kroz inteligentni um ljudi koji će tada izgraditi forme koje su prirodnije i od prirode same. Osnovne smjernice ovom tipu arhitekture dao je dizajner i arhitekt David Pearson, u dokumentu poznatom pod imenom “Gejina povelja” (prema grčkoj mitologiji, Geja je božica Zemlje). Pearson tako smatra da bi organska arhitektura trebala biti inspirirana prirodom te raznolika, održiva, zdrava, fleksibilna i prilagodljiva. Cilj je i slaviti razigrani mladenački duh, kao i zadovoljiti sociološke, fizičke i spiritualne potrebe. Napoznatiji primjer organske arhitekture je kuća “Fallingwater” arhitekta Franka Lloyda Wrighta, koju je projektirao za Edgara J. Kauffmana. Objekt je završen 1939. godine, nalazi se u ruralnom dijelu Pennsylvanije, a posebnost zgrade je ta što je izgrađena iznad vodopada.

Jedan od značajnih arhitekata organske arhitekture je i Rudolf Steiner, koji nam je najpoznatiji po svojoj Waldorfskoj pedagogiji - škole u prirodi, kreativno izražavanje kao što je slikanje i kiparenje te osobni pristup svakom djetetu samo su neke od karakteristika Waldorfske pedagogije. Njegova rodna kuća nalazi se u Donjem Kraljevcu i otvorena je za posjetitelje. Uz rodnu kuću je izgrađen i Centar dr. Rudolfa Steinera, otvoren s ciljem promocije njegovog djela i filozofije, a koji je izgrađen prema pravilima organske arhitekture koju je zagovarao Steiner.

Organska arhitektura pokazuje suvremenom svijetu tehnoloških inovacija da je moguće živjeti u skladu s prirodom.

6. Usporedba A. Gaudija i F. Hundertwassera

Organska arhitektura povezuje Gaudija i Hundertwassera, kao jedne od njenih predstavnika. Ona je točka od koje se može krenuti s njihovom usporedbom.

Obojica su povezani s prirodom, svatko na svoj način. Hundertwasser pri sastavljanju svoje liste "zdravih" zgrada, kao doktor za arhitekturu, stavlja i zgradu koju je konstruirao Gaudi, casa Batllo. Gaudi raste u malom mjestu kraj Barcelone i zbog svojih zdravstvenih problema "prisiljen" je puno vremena provoditi u laganim šetnjama kroz prirodu.

Kao svako dijete, radoznao je i upija sve oko sebe, poput spužve. Kasnije u svojem radu koristi oblike iz prirode, točnije oblike biljaka koje su karakteristične za kraj u kojem je odrastao. Hundertwasser odrasta u jednom puno ružnijem i opasnijem vremenu, vremenu nakon Anschlussa, vremenu Drugog svjetskog rata. On odrasta u Beču, samo s majkom, jer je otac preminuo. Majka mu je židovskog podrijetla, cijela rodbina joj je deportirana i ubijena 1943. godine kada Hundertwasser ima samo petnaest godina. Učestala lupanja na vrata od strane Gestapoa, raspitivanje za majčinu rodbinu, stalno izmišljanje isprika, na mladog Friedensreicha djeluju tako da se želi zavući u rupu u zemlji gdje će biti siguran od svega. A ipak, ne želi se zakopati, ta njegova rupa mora imati i prozor, prozor iz zemlje. Hundertwasser ideje crpi iz slikovnica koje čita kao dijete o krticama i zečevima koji dube svoja skrovišta pod zemljom. Njegova rupa pod zemljom tako ima put i prema unutra i prema van, kreće se kao spirala, predstavlja introvertiranost i ekstrovertiranost.

Gaudi je čitav radni vijek proveo u Barceloni, deklarirani je nacionalist katalonac, čak je i jednom prilikom kad je pozvan na sud odbio govoriti kastiljanskim španjolskim. Hundertwasser je stanovnik svijeta, puno je putovao, stvarao je u raznim zemljama, na više kontinenata. Najbolji prijatelj bio mu je francuski umjetnik Rene Bro, družio se s našim umjetnikom Vojom Radoičićem, s kojim je dijelio svoju ljubav prema moru. Vojo Radoičić prijateljevao je s Hundertwasserom, družili su se i plovili Kvarnerom. Koliko su umjetnički utjecali jedan na drugog možemo vidjeti i po Radoičićevom radu i iz njegovog intervjua Slobodnoj Dalmaciji, objavljenom 13.05.2010. pod naslovom *Vojo Radoičić, slikar osebujne biografije i golema opusa,* autorice Ivančice Celevske.

„Svijet viđen dječjim očima, eksplozija boja, život na obali, prizori iz primorja, brodovi, mornari, more, upute za gledanje slike ispisane nevještim rukopisom - to je Vojo Radoičić.

Zašto niste studirali slikarstvo?

Pokušao sam u Zagrebu, ali sam u prvoj turi bio prvi ispod crte, a u drugom pokušaju su mi rekli da sam toliko sam sazrio da bi me bilo jako teško uklopiti u akademsku disciplinu. Igrom slučaja stanovao sam nekoliko kuća dalje od majstorske škole Krste Hegedušića pa sam došao u kontakt s njim, a poznanici su mi rekli neka mu pokažem radove.

Kad je on vidio veći dio radova, rekao je: „Ostavite se te vaše ekonomije i od sljedećeg semestra bit ćete na mojoj majstorici. Iako niste prethodno završili akademiju, toliko ste sazreli da je vama mjesto kod mene." To ljeto sam odlučio provesti u Italiji na studentskoj razmjeni. Bio sam kod strica koji se bavio izradom cipela.

Cijela je kuća mirisala po laku i onda mi je on objasnio da prepiturava postole iz prošlogodišnje kolekcije u moderne boje. Ja sam mu se zdušno pridružio u tom poslu i za dva tjedna dobro zaradio. S tim sam novcem proputovao cijelu Italiju i usput radio. Jedan sam kolaž napravio u vlaku, portretirajući gospođu koja je sjedila nasuprot.

Vojo Radoičić

Živio sam u Londonu i tada sam prvi put vidio Hundertwasserove radove i veliku sličnost s onim što sam ja radio. Putovao sam, selio se i kad je moja supruga Zlata dobila posao u Beču, ja sam definitivno raskrstio s udruženim radom i radničkim savjetima i otišao s njom u statusu izdržavanog supruga. Tamo mi je dobro krenulo. Glumio sam, slikao, radio u kazalištu i na radiju i već nakon godinu dana pozvao me gradonačelnik i predložio da priredim izložbu.

Slučaj je htio da se upoznamo u Veneciji. Bio sam tamo i uz Rialto vidio malu galeriju. Razgovarao sam s galeristom i on mi je rekao da bi rado izložio i moje radove. U to vrijeme baš nije bilo jednostavno prenositi slike preko granice pa sam ja otišao u Trst i tamo slikao. Poslije sam ih odnio u galeriju i prošlo je dosta vremena prije nego što sam se javio da vidim kako je prošla izložba.

U međuvremenu je galerist umro i njegova mi je udovica rekla da je dvije slike kupio neki čudak koji je poželio upoznati se sa mnom i ostavio je svoju adresu. Bio je to Hundertwasser. Uspostavili smo kontakt, ali se nismo dugo uspjeli dogovoriti za susret. Sreli smo se sasvim slučajno na ulici za jednog od mojih posjeta Veneciji.
Godinama smo se družili. Poslije mi je priznao da su moje slike iz Venecije jedine koje ima od nekog drugog autora.
Bili smo prijatelji. On mi je jako pomogao u Beču. Otvarao mi je vrata u svijetu, posebno u Londonu i Kanadi i bio je nesebičan. Bio je zanimljiv, potpuno ekološki nastrojen. Kupio je poluotok na Novom Zelandu i napravio brvnaru. Sve je bilo nekako sklepano.

Kadu je donio iz Beča, postavio je na visoke noge i vodu za kupanje zagrijavao tako da je ispod ložio vatru. Imao je potpuno razrađen postupak kako se to radi. Jednom su ga pozvali da predaje na akademiji u Beču i on je imao posve drukčiji pristup učenju.
Nije inzistirao na tome da se radi portret ni akt, nego je studentima donio velike kutije šibica za paljenje vatre u kaminu. Sve su bile jednake, a na studentima je bilo da pokažu svoju kreativnost i umijeće u mjesec dana. Ja sam im dovukao brdo otpadaka s kojima su radili jer sam tada bio angažiran u kazalištu. Vodio sam jedno slobodno kazalište i radio sve moguće poslove.“

Primjer 21. Vojo Radoičić: Zagreb – Tramvaj za Britanac

Hundertwasser kupio je jedrenjak koji je nazvao Regentag – kišni dan. Umro je na brodu Queen Elizabeth II, na Pacifiku, a pokopan je pod stablom magnolije na svom imanju na Novom Zelandu i tako je njegova slika Vrt sretne smrti "zaživjela" nakon njegove smrti. Slika je proročanska zamisao ekološkog ukopa gdje mrtvi nastavljaju živjeti kroz drveće posađeno na njihovim grobovima.

Gaudi je također do smrti povezan sa svojom umjetnošću. Iza sebe je ostavio nedovršenu crkvu Familia Sagrada, svakodnevno je iz svoje radione pješačio, zbog zdravstvenih razloga, da bi ga oborio tramvaj nakon čega je preminuo. Pokopan je u kripti Familije Sagrade.

Gaudi je završio akademiju u Barceloni, ali ne kao jedan od najboljih u klasi budući da nije u potpunosti poštivao pravila arhitekture što se od njega tražilo. Hundertwasser je tri mjeseca proveo na Akademiji u Beču, te je zaključio da mu nemaju više što ponuditi. Gaudija se smatra najinventivnijim i originalnim arhitektom modernog doba. Kod Hundertwassera je prisutan utjecaj Gaudija i Art Nouveau umjetnika.

Hundertwasserov stil je dekorativan i apstraktan, njegov se rad može opisati kao hipnotički, opsjednut spiralnim formama. Na njegovim slikama, građevine, pejzaži i ljudi transformiraju se u apstraktne dinamičke spirale. Boje koje koristi pokazuju nam azijske i perzijske utjecaje, koristi zlato i srebro, posebno fluorescentno crvenu i zelenu. Gaudijev rad na Parku Güell također je vrlo hipnotičan: kamena stabla iz kojih izranjaju prava stabla palmi, a na neki način podjećaju na stabla-stanare u bečkim stanovima, fontane u obliku reptila ukrašene mozaikom od slomljenih keramičkih pločica u izlivenom betonu. Park Güell ima uvelike sličnosti sa selom termalnog lječilišta Blumau u Štajerskoj koje je skroz prekriveno Hundertwasserovim zelenim krovovima. Savršen sklad arhitekture i prirode, pokazatelji su da je sklad s prirodom itekako moguć.

Dok je gradio kuću Mila, Gaudi je koristio forme koje izgledaju kao biljke koje rastu, balkoni i dovratci imaju oblik koji podjeća na kosti. Krov ima uzorak koji podsjeća na ljuske reptila. Zgrada nema ravnih linija i izgleda kao da se naočigled mijenja i raste: ovakav se efekt može postići krivuljama i spiralama, mat i sjajnim površinama. Hundertwasser naprosto mrzi ravne linije, smatra ih bezbožnima i nemoralnima. Često izrađuje neravne podove jer smatra da su ravni podovi namijenjeni strojevima i da nikad nisu bili za ljude. Dizajnirao je kuću s neravnim podom kao poslasticu za stopala, Hundertwasserhaus u Beču. Oba su umjetnika fascinirana prirodnim linijama, organskim formama, krivuljama i spiralama. Klupa u Parku Güell proteže se beskonačno, kao jedna ogromna krivudava zmija. Obojica koriste boje i, zapravo, reciklirane materijale: Gaudi koristi razbijene keramičke pločice, Hundertwasser koristi pločice i staklene boce, od kojih pravi zidove, pa čak i cijele kuće na Novom Zelandu. Obojica imaju vrlo osobeni stil dizajna.

Hundertwasserove zgrade su uglavnom dekorirane velikim blokovima boje ili su crnobijele, dok je Gaudi pak umjereniji s bojom. Njegove zgrade izvana imaju životinjske kralježnice i uglavnom nisu šarene, a gdje jesu, obojani dijelovi su jako mali. Iako je Gaudi stvarao početkom 20. stoljeća neke njegove zgrade izgledaju veoma moderno. Većina Hundertwasserovih građevina izgleda moderno, on koristi kombinaciju neobičnih oblika i blokova boja da bi istaknuo svoje zgrade među ostalima. Unutar zgrada je puno boja koje se zapravo ne podudaraju, ali izgledaju dobro jer su majstorski posložene. Obojica razmišljaju van okvira.

7. Boja

U svim su kulturama boje povezane s temeljnim simboličkim sustavima te u mnogim kozmogonijama (znanost o postanku i nastanku svemira) imaju važnu ulogu. Kod sjevernoameričkih se Indijanaca svakom od šest kozmičkih područja pripisuje jedna sveta boja: sjever je žut, zapad plav, jug je crven, istok bijel; zenit je raznobojan, a nadir crn. Danas nam je to možda teško shvatiti, ali do 18. stoljeća u Europi, priroda se uglavnom definirala s četiri elementa: vatrom koja je najčešće crvena i narančasta, zrakom kojeg simboliziraju žuta i bijela, vodom koja se prikazivala zelenom i zemljom koja je crna ili smeđa. Bojama su se u mnogim kulturama predstavljale strane svijeta, planete, božanstva ili pak dijelovi tijela. Plava boja u većini kultura simbolizira vertikalnu dimenziju tako da je svijetloplava na vrhu (nebu), a tamnoplava u podnožju. Crvena boja simbolizira horizontalnu dimenziju, tako da je svjetlija na istoku, a tamnija na zapadu. Crna simbolizira vrijeme, bijela izvanvremensko. Suprotne boje kao što su bijela i crna simboliziraju unutarnji dualizam bića.

Boje su također sredstvo za izražavanje društvenog identiteta. Od davnina je boja igrala važnu ulogu u stvaranju različitih kodova za raspoznavanje čije je značenje i danas aktualno u društvenom, političkom i vjerskom kontekstu. U Indiji boja tradicionalno označuje kaste. Brahmane, svetu kastu, simbolizira bijelo, oni uče i podučavaju. Kšatrije, vojničku kastu, crveno. Vaišije, trgovačku kastu, žuto, a šudre, kastu sluga, crno. Bijela, kao boja duhovnosti i crvena, kao boja rata i krvi imaju univerzalnu simboliku.

Zbog svojih vanjskih, vidljivih obilježja odjeća se oduvijek nametala kao očigledan simbol, pa se upravo na odjeći mogu pronaći najbrojnije i najsuptilnije informacije o socijalnom značenju boja. Bojom odjeće ili njezinih dijelova odmah se mogla ustanoviti pripadnost nekoj društvenoj zajednici ili pak mjesto pojedinca u društvenoj hijerarhiji. Boje su često bile podložne zakonima o luksuzu koji su štitili povlaštene slojeve od pokušaja ostalih da ih imitiraju. Tako je primjerice tijekom srednjeg vijeka, odjeća bojena skupocjenom crvenom bojom bila povlastica elite, jer su je zakoni protiv rastrošnosti zabranjivali drugim slojevima. Istovremeno su u europskim gradovima, osobito za marginalne i devijantne skupine, vrijedile određene kromatske zabrane i prisile. Gubavci, maloumnici, prostitutke, krvnici, heretici, Romi, Židovi, muslimani, svi su oni bili

prisiljeni u određenom vremenu nositi odjeću ili oznake koje su ih izdvajale iz društva. Još u najranijim civilizacijama nalazimo tragove o tome kako su ljudi doživljavali boje i koja su im značenja pripisivali. Povijesni podaci i suvremena istraživanja pokazuju da među kulturama ima puno više sličnosti nego razlika. U svakoj ljudskoj zajednici postoji niz asocijacija koje se povezuju s određenom bojom. Ti su pojmovi u različitim kulturama tijekom povijesti pokazivali sličnost. Prema nekim interpretacijama to se tumači činjenicom da valne duljine pojedinih boja stimuliraju sve ljude na podjednak način, što utječe na stvaranje univerzalnih asocijacija uz određenu boju. Drugo objašnjenje univerzalnosti značenja boja temelji se na ideji da svi ljudi posjeduju zajednička sjećanja na iskustva koja su se gomilala tisućljećima. Vjerojatno je kombinacija faktora utjecala na sličnost asocijacija pri čemu i globalizacija zasigurno igra veliku ulogu. U Kini je vjenčanica tradicionalno crvene boje, no danas većina mladenki ipak odijeva bijelu vjenčanicu tijekom obreda, a poslije oblače crveni kaputić. Isto je tako crna na Tajlandu danas žalobna boja, premda je ranije to bila bijela. Zelena je pak prihvaćena kao univerzalni simbol ekologije i zaštite prirode.

Uz određenu boju vežemo različite osjećaje. Oni ovise o kontekstu iz kojeg saznajemo je li njezino značenje stvarno ili simboličko, konvencionalno ili kreativno. Psiholozi nas uče kako pojedine boje mogu potaknuti naša osjetila, utjecati na ponašanje ili izazvati određeno raspoloženje. Boje mogu izazvati automatsku nesvjesnu reakciju. To se djelovanje temelji na doživljaju koji smo najčešće imali uz određenu boju. One također mogu zadobiti značenje, koje stvarne boje nemaju. Simboličko značenje nastaje iz poopćenja, apstrakcije koju izaziva psihološko djelovanje boja i zato se psihološka i simbolička značenja isprepliću. Značenja koja pripisujemo bojama različita su, promjenjiva u vremenu i vrlo ambivalentna. Kodovi boja mogu biti potpuno proizvoljni, a istovremeno imati snažnu simboliku. Crvena tako nije ništa više boja strasti od ružičaste, no s vremenom smo tako naučili i zato ćemo drugačije doživjeti crvenu, a drugačije ružičastu haljinu. Osobiti životni uvjeti u pojedinim kulturama izazivaju različito djelovanje boja. U Europi je zelena uobičajena boja krajolika, no u pustinjskim predjelima ona predstavlja boju raja. U islamu je zelena sveta boja.

Tijekom povijesti boje su imale i rodna obilježja. U većini kultura visoko cijenjene boje smatrane su muškima, a one niže rangirane, ženskima. U zapadnoj kulturi crvena je dugo vremena bila muška boja, a plava ženska. Značenja boja razlikuju se u različitim nacijama. Kad Englez kaže da se osjeća plavo, feel blue znači da je u melankoličnom raspoloženju, a za Nijemca blauen sein znači biti pijan.

U lingvistici postoje brojni primjeri metaforičke uporabe boja koja je karakteristična samo u određenoj zajednici. Neke metafore danas gube značenje. Npr. izrazi plavi ovratnik i bijeli ovratnik u smislu fizičkih radnika i činovnika više nemaju simboliku koju su imali, jer se danas nosi raznobojna odjeća bez obzira na radno mjesto.

Od početka svijeta boja je igrala značajnu ulogu u životu, komunikaciji, psihologiji, ali i u zdravlju čovjeka. Prve, špiljske slike bile su u zemljanim bojama, jer se nije znalo za pigmente i njihove mješavine. Stari Egipćani i Grci bili su veći poznavatelji boja, mogli su ih praviti u raznim tonovima. Kinezi su bili u stanju rukovati najfinijim nijansama još prije nove ere. Boja je postala važan sastavni dio umjetničkih tehnika kao što su mozaik, keramika, slikanje, ilustracija... Za stare Egipćane boja je bila nadnaravna sila. Obožavali su Sunce jer su bili svjesni da bez njega ne bi bilo ni svjetlosti ni topline ni boja, a ni života. Gradili su hramove boja za liječenje, gdje su ljudi odlazili da bi okrijepili dušu i tijelo. Međutim, boja je nekada bila simbol moći i plemenskog roda, jer su se koristile isključivo prirodne boje, koje su bile veoma skupe. U starom Rimu su ljudi na visokom položaju nosili grimizne tunike jer je ta boja simbolizirala moć i predstavljala je plemstvo i vlast.

Boje u život unose radost, razbijaju dosadu i monotoniju, mijenjaju stvari. Boje su usko vezane uz svjetlost, u mraku boje ne vidimo. Kad ronioci zarone već na dubinu od 20 m, sa smanjenjem sunčeve svjetlosti, mijenjaju se i boje. Boje podižu raspoloženje: u Skandinaviji su ljudi skloni depresivnim osjećajima zbog dugih perioda bez sunčevog svjetla, oni su puno suzdržaniji, dok su ljudi u područjima s puno sunčanih dana vedriji, temperamentniji, kao da se više raduju životu. Dovoljno je samo usporediti meksičke ili mediteranske kuće, koje pršte od živih boja, s kućama iz krajeva gdje je više kiše, koje su pretežno sive, ugasle. Kad nema Sunca, more više nema lijepu tirkiznu ili plavu boju, već zbog nedostatka svjetlosti poprima sivu boju.

Svatko ima svoje omiljene boje, boje u čijim tonovima kupuje odjeću, boji zidove svoga doma, odabire namještaj ili automobil, ili bira partnera jer više voli plave ili smeđe oči. U kulinarstvu je sve prepuno boja, pa tako za neke namirnice znamo da su spremne kad poprime zlatnosmeđu boju. Boje biramo prema raspoloženju u kojem smo trenutno, prema prilici za koju se oblačimo, boje imaju svoju simboliku. Kod nas se djevojke, uglavnom, vjenčavaju u bijeloj boji koja je simbol nevinosti. Na pogrebima nosimo tamne, zagasite boje jer na taj način iskazujemo poštovanje i žalovanje za pokojnikom. U Indiji se bijela boja vezuje uz smrt, kod je crna, dok je cvijet koji je vezan uz smrt kod nas bijeli ljiljan.

Crvena je boja strasti pa se tako zaljubljeni daruju crvenim ružama. Za žute ruže se smatra da simboliziraju ljubomoru. Boje su i rodno podijeljene, tako da se za djevojčice pravi odjeća u nijansama roze boje, a za dječake u plavoj.

Bojama se može i liječiti, pa tako postoji i jedna grana alternativne medicine koja se zove kromoterapija. Činjenica je da se u prostorijama obojanim određenim bojama različito osjećamo. Zelena i plava boja djeluju opuštajuće, dok je crvena boja razdražujuća, a žuta euforična. Liječenje bojama se u Europi počelo koristiti u 20-im godinama 20. stoljeća, a posebno se njima bavio Rudolf Steiner. U školama nadahnutim Steinerovim djelima, učionice su bojane i opremane da budu u skladu s raspoloženjem djece na različitim stupnjevima njihovog razvoja. Tako je idealna boja za radne prostore i igraće prostore u vrtiću boja mandarine koja ima poticajno djelovanje, a ne razdražuje kao crvena .

U Indijskoj medicini, koja se bazira na čakrama odnosno energetskim vrtlozima koji su povezani s određenim tjelesnim organima, svaka čakra ima svoju boju. "Prema drevnoj mudrosti, energija u obliku svjetlosti uvlači se u nematerijalnu kopiju tijela, koje djeluje poput prizme, razbijajući je u sedam struja koje odgovaraju frekvenciji valnih dužina spektra boja." (Graham, 1998: 24)

No, vratimo se prizemljenijim stvarima, kao npr. boji za automobil: muškarci kad biraju boju gledaju da boja ima konotaciju snage, brzine, muževnosti, pa tako sigurno neće odabrati „ženskastu“ rozu, ali biraju elegantnu crnu ili vatrenu, Ferrari crvenu. Priroda, sama po sebi je šarena, prepuna boja. Ako nismo sigurni kako kombinirati boje ili da li bi jedna boja odgovarala drugoj, dovoljno je zaviriti u prirodni svijet i odabrati kombinaciju za sebe.

Prva asocijacija na Hundertwassera je šarenilo, veliko šarenilo, bajkovite slike, arhitektura toliko različita od uobičajene. Hundertwassera se jako loše dojmilo poslijeratno sivilo zgrada koje su izgledale kao da su bolesne i on je smatrao da se od toga i čovjek može razboljeti, te je sastavio, već spomenutu, listu "zdravih" zgrada na kojoj se između ostalih nalazi i Gaudi. Neki šarenilo i bajkovitost Hundertwasserovih zgrada smatraju kičem, ali njegova je namjera bila uljepšati i učiniti veselijim sive i sumorne ulice grada. Iz istog razloga, u svoje zgrade inkorporira i zelenilo, a u krošnje stabala posađenih na krovovima njegovih zgrada useljavaju se ptice. On je doista uspio prirodu uklopiti u arhitekturu. Ipak, glavna karakteristika po čemu ga pamtimo je boja. Boja je nezaobilazna u svim oblicima slikarstva, ona je najizražajnija od svih likovnih elemenata. Privlači pozornost istraživača i teoretičara još od sredine 19. st. koji pokušavaju svoje poznavanje boje uklopiti u perceptivne i umjetničke zakone paralelne zakonima optike. Boju ne možemo podvrgnuti bilo kakvim zakonitostima.

Njena uloga u umjetnosti počiva na njenoj senzualnoj i emotivnoj privlačnosti, za razliku od linije koja ima racionalna obilježja. Razumijevanje umjetničkog djela počinje pomnom procjenom njegovog izgleda. Likovnoj umjetnosti se može pristupiti vrednovanjem svih vizualnih elemenata. Likovni elementi su elementi koji se pri oblikovanju likovnog djela kombiniraju na različite načine, svaki je element dio vizualnog dijela naše svijesti. Sredstvo izraza likovnim umjetnostima je oblik.

Likovne umjetnosti dijelimo na tri glavne grane, a to su slikarstvo s grafikom, kiparstvo i arhitektura. Međusobno se razlikuju po originalnim sredstvima izražavanja. Slikarstvo je likovna umjetnost čiji je osnov izraza crta i boja tj. ploha. Kažemo da je slikarstvo plošno likovno izražavanje. Kiparstvo i arhitektura su, za razliku od slikarstva koje je dvodimenzionalno, trodimenzionalne likovne umjetnosti. Temelj njihovog izražaja je volumen.

"Svima likovnim umjetnostima temelj je crtež. On je prvi način kojim dijete započinje likovni govor. Njim je započela povijest umjetnosti u djetinjstvu čovječanstva. Njima su tisućljetne likovne kulture starog vijeka temeljile svoje poglede na svijet. " (Peić, 1971: 8)

Likovni elementi, zajedno s kompozicijskim načelima, čine osnovnu strukturu likovnog jezika. Tako likovne elemente dijelimo na točku, crtu ili liniju, boju, plohu, površinu, volumen i prostor, dok nam kompozicijska načela pokazuju na koji se način likovni elementi kombiniraju, a to su: kontrast, harmonija, ritam, ravnoteža, simetrija, asimetrija, proporcija, dominacija i jedinstvo.

Točka je najmanji grafički znak, a gibanjem točke nastaje crta. Crta ili linija je osnovni likovni element, većina umjetničkih djela izvorno je zamišljena kao obris. Budući da već djeca započinju črčkati, linija se općenito smatra elementarnom sastavnicom umjetnosti. Crtež je linija u najčišćem obliku. Ploha je ravnina na kojoj se slika ili crta, to je dvodimenzionalna stvarnost, ima dužinu i širinu. Vanjski izgled plohe je površina, a ona može biti različito obrađena i tako poprimiti određena svojstva kao što su tekstura i faktura. Tekstura se u likovnom rječniku odnosi na karakter površina koje mogu biti prirodne ili različito likovno obrađene, one mogu biti glatke ili hrapave, i sjajne ili mat. Faktura se odnosi na postupke obrade površine likovnih djela: u slikarstvu se odnosi na potez kista i slojevito nanošenje boje na podlogu. Boja se tako može nanositi u tankom ili prozirnom sloju, u tzv. lazurnom namazu, ili u gustom, debelom nanosu koji zovemo impasto.

Volumen definiramo kao obujam ili zapreminu nekog tijela u prostoru, volumen može posjedovati unutarnji prostor (npr. zgrada) ili može biti ispunjen nekim materijalom. Ljudsko likovno stvaranje vezano uz oblikovanje volumena naziva se skulptura. Prostorno oblikovanje nazivamo graditeljstvo ili arhitektura. Prostor ima tri dimenzije: dužinu, širinu i visinu. Prostor se dijeli na unutarnji i vanjski. Osnovna svojstva prostora su trodimenzionalnost, interijer i eksterijer.

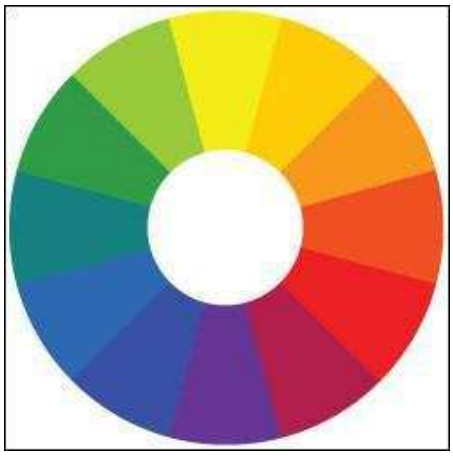
Za boju postoje dvije definicije:

1. fizikalna osobina svjetlosti, osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitirana iz nekog izvora ili reflektirana od neke površine
2. tvar za bojenje koja ima svojstvo obojiti bezbojnu materiju

Bojom nazivamo reakciju fotosenzitivnih čunjića u našem oku na vanjski podražaj u obliku zrake svjetlosti. Zraka svjetlosti se ulaskom u naše oko prelama kao u prizmi i raspršuje u spektar. Dok su sve boje spektra objedinjene, zraka svjetlosti je bijele boje, koja zapravo i nije boja ili je akromatska boja ili neboja. U akromatske boje spadaju i crna i siva.

Spektar je 1676. godine otkrio fizičar Isaac Newton. On je u trostranoj prizmi razlomio bijelu svjetlost i tako uspio vidjeti da su u njoj skrivene sve postojeće boje. Iako postoji beskonačan niz preljevajućih boja, Newton ga je učinio konačnim tako što ga je razgraničio na sedam boja: crvenu, narančastu, žutu, zelenu, tirkiznu, indigo i ljubičastu. Broj sedam je uzeo iz razloga kako bi sedam boja odgovaralo sedam tonova u glazbenoj ljestvici. To su ujedno i boje koje vidimo u dugi koja se pojavljuje kada sunčeve zrake svjetlosti prolaze kroz kišne kapi koje ih lome i rastavljaju na spektar boja. Zanimljivo je da unutar sunčevog spektra ljudsko oko može registrirati oko 160 različitih nijansi boja.

Boja je opažanje određenog raspona frekvencije od 400 do 800 bilijuna Hz. Prije crvene se nalazi našem oku nevidljiva infracrvena, a nakon ljubičaste ultraljubičasta. Magenta ili purpurna je boja koju vidimo, a ne nalazi se u spektru: ona nastaje preklapanjem svjetlosnih valova.
Tijekom povijesti, mnogi su znanstvenici boje razvrstavali, bavili se problematikom boja, njihovim svojstvima, ali se među njima osobito istaknuo njemački fizičar Wilhelm Ostwald, čija je podjela danas općeprihvaćena. Njegova je teorija boja objavljena u knjizi Die Farbenlehre I. do II. objavljenoj između 1918. i 1923. godine.
Prema kromatskim svojstvima boje je podijelio na šarene ili kromatske i nešarene ili neutralne, akromatske. Šarene su boje sve unutar sunčevog spektra, a nešarene su crna, bijela i sive. Kada boje sunčevog spektra u sebi ne sadrže ni bijele ni crne zovemo ih čistim bojama.

Primjer 22. Ostwaldov krug boja

Djecu se u školi uči da spektar ima šest boja, tri primarne i tri sekundarne. Sve se boje mogu dobiti miješanjem svega tri boje koje su zato nazvane osnovne, primarne ili boje prvog reda, a to su crvena, plava i žuta. Njihovim miješanjem dobivamo izvedene, sekundarne ili boje drugog reda, a to su zelena (plava + žuta), narančasta (crvena + žuta) i ljubičasta (crvena + plava). Miješanjem jedne primarne i jedne sekundarne boje nastaju tercijarne boje ili boje trećeg reda. Grafički se od primarnih boja može načiniti mala piramida, kojoj dodajemo sekundarne boje, a zatim se oko svih šest boja opiše kružnica, koja je zapravo spektar. Iz nevidljive infracrvene ulazimo u krug sa crvenom, zatim narančastom, žutom, zelenom, plavom do ljubičaste koja prestaje biti oku vidljiva u frekvenciji ultraljubičaste.

Između već postojećih boja, žute i narančaste, ubacuje su žutonarančasta, pa narančasto žuta, i na taj način dolazimo do tzv. Ostwaldovog kruga boja. Na isti se način formira i ostatak kruga. Tercijarne boje dijelimo na tercijarne čiste boje i tercijarne neutralne boje. Tercijarne čiste boje nastaju miješanjem jedne primarne i jedne sekundarne boje u različitim omjerima, to su sve nijanse boja između žute i narančaste, odnosno narančaste i crvene. Tercijarne neutralne boje nastaju ako pomiješamo osnovnu boju sa sekundarnom koja se nalazi nasuprot nje u Ostwaldovom krugu, npr. crvena i zelena. Na taj način nestaje koloristička čistoća boje zbog miješanja dvaju komplementarnih boja koje se međusobno poništavaju, a ako se pomiješaju u istom omjeru daju sivu, akromatsku boju. Boje možemo miješati na dva osnovna načina, a to su

suptraktivno ili mehaničko miješanje pigmentacija osnovnih boja i aditivno tj. optičko miješanje svjetlosti.

Dodavanjem akromatskih boja kromatskim dobivamo tonove kromatskih boja. Dodavanjem sivih tonova nekoj kromatskoj boji ona, osim što se zatamnjuje u tonu, gubi na svojoj čistoći, ona blijedi, gubi na kvaliteti, čistoći, intenzitetu ili zasićenosti. To se naziva degradacija boje. Svaka čista boja sunčevog spektra ima svoju koloristička snagu, intenzitet i jasnoću. Osim dodavanjem akromatskih boja, boju možemo degradirati i razrjeđivanjem tj. dodavanjem vode osnovnoj gustoći boje odnosno oduzimanjem pigmenta.

Degradacijom boje postižu se tonska svojstva, odnosno tonske vrijednosti boja.

Kada govorimo o skladu boja, vrednujemo efekt koji zajedno postižu dvije ili više boja. Iskustvo i eksperimentiranje sa subjektivnim kombinacijama boja pokazuju da se pojedinci razlikuju u ocjenjivanju sklada i nesklada. Kombinacija boja koju u svakodnevnom govoru nazivamo "harmoničnom" uglavnom je kombinacija vrlo sličnih boja ili različitih boja koje su isto osjenčene. Postoje kombinacije boja koje se slažu bez oštrih kontrasta.

U pravilu procjena sklada ili nesklada uglavnom se odnosi na gradiranje od privlačnog do neprivlačnog, i do prihvatljivog i neprihvatljivog. To su prosudbe bazirane na osobnom doživljaju bez objektivnosti. Koncept sklada boja trebao bi biti lišen subjektivne prosudbe i biti podložan objektivnim principima. Sklad podrazumijeva ravnotežu, simetriju snaga. Dvije ili više boja u međusobnom su skladu kada njihovim miješanjem dobijemo sivu, dakle komplementarne boje. Komplementarne boje jedna drugoj pojačavaju učinak, npr. zelena i crvena. Hundertwasser je često na svojim slikama koristio komplementarne boje jednu pored druge.

Itten smatra da je poznavanje subjektivnog tona boja od velike važnosti u obrazovanju i u podučavanju umjetnosti. Svaka osoba osjeća privlačnost prema određenim bojama i trebalo bi joj omogućiti da se likovno izrazi u okviru boja u kojem se osjeća ugodno. Obrazovanje bi trebalo prirodno dati svakom djetetu mogućnost da se organski razvija iz samoga sebe. Stoga bi učitelji trebali biti sposobni prepoznati sklonosti i sposobnosti svojih učenika. Subjektivne kombinacije boja su ključ ka identificiranju prirodnog načina razmišljanja, osjećanja i djelovanja pojedinca.

Pomažući učeniku u otkrivanju osobnih boja i oblika je u biti pomoć učeniku da otkrije samoga sebe.

Jedno bitno svojstvo boje je kontrast. Prema kontrastu, boje dijelimo na slične ili harmonične, koje su u Ostwaldovu krugu susjedne (npr. žuta i narančasta), i na različite ili kontrastne boje odnosno suprotne boje, koje se u krugu boja nalaze jedna nasuprot drugoj. Najbolju sistematizaciju kontrastnih svojstava boja dao je J. Itten prema kojoj poznajemo ove kontraste boja: kontrast boje prema boji, kontrast svijetlo-tamno, kontrast toplo-hladno, komplementarni kontrast, simultani (istodobni) kontrast, kontrast kvalitete i kontrast kvantitete. (Jakubin, 1999: 35)

Kontrast boje prema boji je najjednostavniji kontrast u kojem se upotrebljavaju i međusobno suprotstavljaju sve čiste boje u punoj jarkosti. Budući da je to kontrast međusobne različitosti boja da bismo ga ostvarili potrebne su najmanje tri, međusobno potpuno različite, boje.

Kontrast svijetlo-tamno je kontrast između različitih svjetlosnih vrijednosti ili jedne boje različitih svjetlosnih vrijednosti. Najjači je kontast crno-bijeli, što predstavlja akromatski kontrast. Kromatski kontrast se očituje u tome što neke boje sadrže više svjetla, a neke manje: npr. žuta je najsvjetlija od čisth boja, a ljubičasta najtamnija. Upotrebom različitih boja ostvaruje se dinamička i svjetlosna vrijednost boja u umjetničkom djelu.

Kontrast toplo-hladno se najbolje uočava kroz pokuse koji su utvrdili da neke boje u nama izazivaju osjećaj topline, a neke osjećaj hladnoće. Ta je spoznaja važna za bojenje prostorija različite namjene, a posebnu ulogu igraju boje u medicinskoj terapiji bojom. Najtoplije su crvenonarančasta, saturn narančasta (narančasta s preljevima bijele), a najhladnija je plavozelena.

Komplementarni kontrast je najjači koloristički kontrast. Samo jedna boja može biti komplementarna s nekom drugom, a u krugu boja one su jedna nasuprot druge. Komplementarni kontrast nastaje kada se u odnos stavi jedna osnovna boja s bojom dobivenom miješanjem drugih dviju osnovnih boja, npr. crvena i zelena, žuta i ljubičasta, crvenonarančasta-plavozelena...

Primjer 23: Hundertwasser: Barka- Kišni dan

Simultani ili istodobni kontrast je pojava kada oko, promatrajući plohu obojenu nekom bojom, istodobno vidi komplementarnu boju one boje kojom je ploha obojana. Sukcesivni se kontrast javlja na isti način: pojava komplementarne boje se javlja nakon dužeg promatranja nekog lika obojenog snažnom bojom, i kada skrenemo pogled na bijelu plohu vidimo isti lik u komplementarnoj boji.

Kontrast kvalitete je suprotnost zasićenih, jarkih, čistih boja prema mutnim ili zagasitim tonovima koji su nastali degradacijom. Zagasitost se postiže dodavanjem bijele, crne ili sive boje ili razrjeđivanjem boje. Kontrast kvantitete se odnosi na kontrast proporcija tj. koliko koje boje ima. Da bismo mogli odrediti količinske odnose trebamo voditi računa o intenzitetu boje i o veličini obojane plohe.

„Svaka likovna djelatnost teži usklađivanju i uravnoteženosti likovnih elemenata pa se i ovdje možemo upitati koje su to skladne veličine obojenih ploha koje nam daju dojam ravnoteže i sklada.“ (Jakubin, 1999: 44)

Boje se mogu međusobno isticati ili potisnuti, jedna drugoj mogu dati nešto svoje kvalitete ili oduzeti od kvalitete.

Boje imaju različita djelovanja na zdravlje ljudi, na njihovo ponašanje, a boje kroz povijest posjeduju i simboličko značenje, ovisno o dijelu svijeta. Sve boje imaju pozitivna i negativna značenja pri čemu blistavi i jarki tonovi obično nose pozitivne konotacije, a mat negativne.

Crvena boja ima najjači intenzitet, snažna je, agresivna, razdražujuća, a simbolizira radost, ljubav, veselje... Crvena je boja oduvijek simbol vatre i krvi. Ptica Feniks, koja se diže iz pepela, najbolje ujedinjuje suprotna značenja crvene boje: destruktivni simbol vatre, razaranja i rata s ponovnim rođenjem i životnom snagom. U većini zemalja vatrogasna kola crvene su boje, kao i simboli vezani uz krv poput znaka za Crveni križ ili crvene trake za borbu protiv AIDS-a. Boja upozorenja, opasnosti, zabrane i kontrole. Vrlo uočljiva u prirodi, crvena djeluje kao simbol opasnosti i upozorenja ili kao sredstvo seksualne privlačnosti. U velikom dijelu Europe u seoskim je zajednicama crvena vjenčanica bila uobičajena (i ne samo seoskim, npr. film Kraljica Margot). Crvena je i stimulirajuća boja koja otvara apetit. Aperitivi su često crvene boje. Omiljena je kod djece te je poznata njihova sklonost crvenim slatkišima, voću i igračkama. S druge strane, crvena potiče agresiju i nasilje. U reklamama se crvena boja koristi za pobuđivanje erotskih osjećaja (crvene usne, nokti i sl.) ili kao dinamična boja povezana s energijom (energetski napici, sportske igre, auti i sl.). Crna se često povezuje s noći i smrti, zlom i grijehom. Iskustvo noći kod ljudi je tisućljećima bilo povezano s opasnostima, prirodnim neprijateljima, zimom i hladnoćom. Crna također asocira na strah od nepoznatog. Ali, crna je boja elegantna i poslovna.

Sunčeva svjetlost bijela je svjetlost koja se sastoji od svih boja spektra. Boje spektra možemo vidjeti samo pod određenim atmosferskim prilikama ili koristeći prizmu. Bijela boja reflektira sve boje vidljivog spektra. Bijelu boju spontano asociramo s pojmovima poput čistoće i nevinosti. Ona je također metafora mira i blaženstva. Bijela je boja novorođenčadi i djece, ali isto tako i boja starosti. Sijeda kosa simbolizira blaženstvo, unutarnji mir, mudrost. Bijela boja označuje prijelaz iz jednog razdoblja života u drugi. Kao prijelazna boja javlja se u obredima na početku života (rođenje djeteta, krštenje), pri

sklapanju braka (početak bračnog života), obredima slavljenja početka nove epohe, pri dolasku proljeća i ljeta, uz sahranu i početak zagrobnog života.

Plava je po djelovanju suprotna crvenoj boji, pasivna, je i hladna, umirujuća. Ona simbolizira vjernost, istinu, tišinu, aristokraciju (plava krv). Plava boja se poistovjećuje s nebom i rajem, simbolizirajući božansko. Popularizaciji plave boje osobito pridonosi činjenica da se Djevica Marija, kao majka Boga, ikonografski počinje prikazivati u plavom plaštu ili plavoj odjeći. Zbog toga se plava stoljećima smatrala najprimjerenijom bojom za žene, jer je simbolizirala čednost.

Zelena boja prvenstveno asocira na prirodu i njezine atribute: život, plodnost, snagu, ponovno rođenje, obnavljanje, besmrtnost. Premda zelena boja može pojačavati pozitivne kao i negativne emocije, svoja simbolička značenja crpi bilo iz zelenila koje se javlja u proljeće ili iz njegovog propadanja i taj se fenomen javlja u svim kulturama, a njegov je oblik specifičan za određenu zajednicu. Zeleno je boja biljnog carstva i iskonskih voda. U Indiji se Višnu, nositelj svijeta, prikazuje u obličju kornjače zelena lica.

Žuta boja djeluje poticajno, oslobađajuće, to je boja svjetla, topline i duhovne slobode, utječe na kreativnost. To je simbolička boja znanja i duhovnosti, često se u meditacijama koristi bijelo svjetlo ili plamen svijeće. Isijavajuća žuta Sunčeva svjetlost simbolizira božansku mudrost. Pozitivne osobine žute vezane uz Sunce, toplinu, optimizam, veselje, plodnost, bogatstvo (zlato), napredak i blagostanje (žito) imaju i negativnu stranu. Žuta je boja jeseni, zrelosti, ali i propadanja. Kao što lišće i papir s vremenom požute isto se događa sa zubima, kožom, bjeloočnicama. Ljudi koji boluju ili nezdravo žive imaju žutu kožu, pa se kaže da je netko požutio od bolesti.

Primjer 24: Čakre

8. Dijete i umjetnost

Studije širom svijeta pokazuju da su dječje igre na zelenim površinama kreativnije nego igre na betonskim igralištima. Prirodna okruženja ohrabruju fantaziju i igranje uloga, razmišljanje i zapažanje. Dijete u prirodi promatra, istražuje, uči, sudjeluje. Djeca vole izlete u prirodu. Pitanje je zašto je sve manje djece u prirodi, a sve više pred raznim ekranima. Članak koji je objavio The Guardian, autora Georgea Monbiota naslovljen Ako djeca izgube kontakt s prirodom neće se za nju boriti, donosi neke poražavajuće činjenice za Veliku Britaniju, ali koje se mogu primijeniti na sve razvijene zemlje. Provedene ankete pokazuju da bi većina ljudi htjela da se planet zaštiti, ali je malo njih zapravo spremno preuzeti stvar u svoje ruke. Budući da pola svog budnog vremena provode pred ekranima, mladi naraštaji će biti slabo obučeni za obranu prirodnog svijeta od opasnosti. To je druga kriza okoliša: odstranjivanje djece iz prirodnog svijeta. Da li je razlog tome iracionalni strah od stranaca, jesu li vremena doista postala toliko nesigurna, da nam je lakše dijete posjesti ispred televizora ili mu dati smartphone u ruke, nego ga pustiti vani, da se igra s drugom djecom, a u biti i ta "druga djeca" sjede kući. Taj sjedilački način života prvenstveno rezultira zdravstvenim problemima. Autorica Edith Cobb u svom eseju Ecology of Imagination in Childhood (1977.) kaže da kontakt s prirodom stimulira kreativnost. Pregledavajući biografije tristo genija našla je što im je zajedničko: intenzivno iskustvo prirodnog svijeta u srednjem djetinjstvu, od pete do dvanaeste godine. Dijete je u prirodi slobodno.

Odrasli, a prvenstveno roditelji, odgovorni su za pravilan rast i razvoj djeteta. Oni mu ga moraju i omogućiti. Jedan od aspekata odgoja je i estetski odgoj. Estetski odgoj obuhvaća razvoj sposobnosti estetskog uočavanja, doživljavanja, vrednovanja i ostvarivanja.

Mnogo je toga u odgoju djece u našim obiteljima prepušteno slučaju, pa tako i estetski odgoj. Bez osjećaja ljepote čovječji je život prazan, bezbojan i suhoparan. Roditelji bi trebali naučiti svoju djecu da promatraju i zapažaju lijepo, pomoći im da ljepotu doživljaju. Roditelji bi trebali znati da neukusna igračka, loša knjiga, neumjetnička slika, loša muzika ne razvija smisao za shvaćanje lijepog, ali to iziskuje i osobni angažman roditelja. Dječji vrtići odnosno

odgojiteljice se i obrazuju u tom smjeru, pa one trebaju odraditi “posao” roditelja na poljima na kojima oni nisu dorasli zadatku. Osjećaj za lijepo se ne razvija samo na način da dijete stvara, tj. crta, pjeva, pleše, već i time da vidi, osjeća i primjenjuje ljepote koje nalazi u svojoj okolini.

Bezbroj ljepota dijete može doživjeti u prirodi. Njegovu pažnju bi trebalo usmjeriti na ljepotu procvale voćke ili stabla s požutjelim lišćem u jesen. A upravo je to ono što dijete i zanima: dijete gleda nebo, oblake, ptice, mravinjak, sluša šum lišća ili udaranje valova o stijene, šuštanje šljunka.

Mnoge ljepote nalaze se u nekim građevinama, uređenim parkovima i trgovima, u muzejima, kazalištima, glazbenim dvoranama i sve to treba približiti djeci i omogućiti im da osjete i prihvate lijepo.

„ Likovna je umjetnost produkt estetske aktivnosti čovjeka kojom nastaje estetski oblikovan izraz (umjetničko djelo), odnosno to je aktivnost kojoj je cilj estetski vrijedne poruke u ostvarenim likovnim djelima prenositi na druge ljude. Svi su ljudi subjekti likovnih procesa jer u njima sudjeluju kao stvaratelji ili korisnici. Likovna je aktivnost oblik estetskog komuniciranja među ljudima,...“ (Herceg i dr: 2010: 13) Likovna umjetnost postoji otkad postoji i čovjek, od najranijih ljudskih zajednica. Unutar likovne umjetnosti postoje različita likovna područja: crtanje, slikanje, grafika, kiparstvo, dizajn, vizualne komunikacije, arhitektura, urbanizam i hortikultura. Umjetnost je subjektivna, svatko na svoj individualni način doživljava umjetnost i estetske poruke koje ona odašilje. Ovisno o stupnju kreativnosti umjetnika, postoje umjetnička djela različite kvalitete. Umjetnost ne prikazuje stvarnost objektivno, nego kroz odnos umjetnika prema toj stvarnosti, a samo čovjek s visokim stupnjem likovne kulture i likovnim iskustvom, može u potpunosti doživjeti vrijednosti umjetničkih djela i time sebe obogatiti i učiniti svoj život kvalitetnijim.

Djeci treba, na njima shvatljiv način, objasniti sve elemente i pojavnost likovne kulture. Koliko je likovno djelo složeno može se analizirati kroz tri cjeline (prema Herceg i dr, 2010: 15):

1. materijalna egzistencija likovnog djela (fizička realnost) – motiv ili povod, materijal ili medij, oblikovna struktura i likovna poruka
2. kvalitete koje u djelo unosi umjetnik- likovna kreativnost, individualnost umjetnika i metoda oblikovanja

3. kvalitete koje u djelo unose promatrači- utjecaj vremena (stil i pravac), utjecaj geografskog prostora (nacionalne i regionalne značajke) i utjecaj socijalnih faktora.

Analizirati možemo djela umjetnika i isto tako možemo analizirati i dječje radove, s tim da je kod analize dječjih radova dob polazna točka. Likovni se radovi analiziraju kroz četiri kriterija. Prvo je osobno iskustvo promatrača, zatim spontana doživljajna reakcija na neposredan dojam o djelu, zatim analiza djela na osnovu kriterija: fizička pojava djela (motiv i tema, likovna tehnika, likovni jezik i likovna poruka), individualnost umjetnika, prostorno vremenski okvir nastanka djela, i sintetički doživljaj likovnog djela s njegovim osnovnim porukama.

“ Likovni jezik ili likovni izraz djece dana je i urođena sposobnost izražavanja – komuniciranja i oblikovanja. Tu sposobnost djeca ne preuzimaju, ne uče od društvene okoline, nego se ona razvija iz prirodnih potencijala dječjeg bića, u vidu spontane interakcije unutrašnjeg svijeta djeteta i njegove vanjske okoline.” (Belamarić, 1986: 13)

U sklopu likovnih aktivnosti u vrtiću, često se koriste stereotipi pa se tako najmlađem uzrastu nude bojanke koje djecu uče kako što treba izgledati ne dajući mogućnost da možda djetetov cvijet ne izgleda tako. Još su gore bojanke s predlošcima boja: čak se oduzima i ta sloboda da dijete oboji crtež kako ono želi. Kada se pripremaju radovi za izlaganje, uglavnom se koriste iste teme: cvijeće, ptice, Božić, maske... Što nas polako, ali sigurno vodi do odraslih osoba koje nemaju vlastitih ideja, pa nam se tako na kolegiju lutkarstva desilo kada je trebalo izraditi vlastitu lutku da je jedna studentica izradila Spužva Boba.

Djeci se mogu ponuditi drugi motivi, može ih se odvesti na izložbu ili im se može donijeti umjetničku monografiju. Na primjer, Hunderwassera. Hundertwasser je u sklopu čitanja svog manifesta pozvao publiku da djeluje protiv arhitektonskog okruženja gdje je javno osudio idiotski mimetički refleks slijepog konzumenta masovnih industrijskih proizvoda. Ne pravimo li slijepog konzumenta i od djeteta dajući mu stereotipiziranu bojanku i učeći ga da crta na upravo takav način i da svako odstupanje od toga ne valja? Dijete je sposobno konzumirati, puno više nego što se uvriježeno misli. Ono može razviti dobar ukus kako u likovnom stvaralaštvu tako i u glazbi, samo ga treba usmjeriti u pravom smjeru.

Lijep primjer je Jamestown Elementary Art Blog, gdje dvije profesorice likovnog rade s djecom vrlo kreativne projekte. Djeca petog razreda dobila su zadatak prostudirati arhitekturu Friedensreicha Hundertwassera i njegove unikatne arhitekturalne forme. Uočila su organske forme na njegovim zgradama i usporedili su ih s neorganskim i ponavljajućim formama arhitekture njegovog vremena. Kreirali su svoju arhitekturu sa zakrivljenim linijama, stablima "lizaljkama" i jarkim bojama. Rezultat je odličan: na taj su se način upoznali s jednim umjetnikom, proučavali su njegov rad i napravili su svoja mala umjetnička djela.

Primjer 25. Jamestown Elementary Art Blog

8.1. Aktivnost u vrtiću

Primjer 26. Hundertwasserhaus, Beč

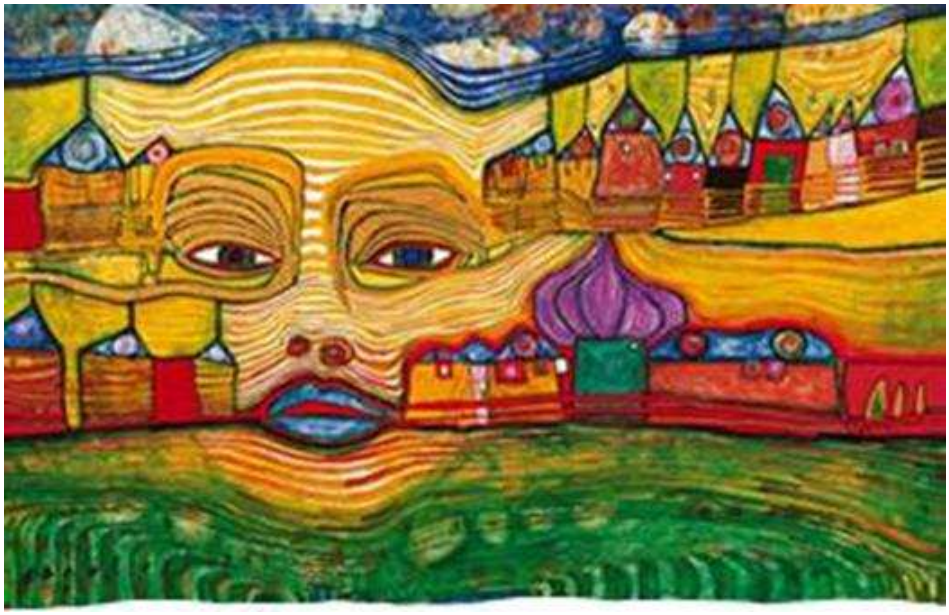
U dječjem vrtiću Sunčica, u Banjolama, odradila sam likovnu aktivnost na temu Slikar i boja. S odgojiteljicama Sanjom i Senkom, dogovorila sam tijek aktivnosti i prilagodila ju grupi i uzrastu djece u grupi. Privatni dječji vrtić Sunčica ima samo jednu mješovitu skupinu koja se u trenutku održavanja aktivnosti sastoji od dvadesetero djece, od toga tri dječaka i sedamnaest djevojčica, u dobi od dvije do šest godina, s tim da je pet djevojčica predškolskog uzrasta. DV Sunčica ima lijepo oslikan interijer od strane bivše polaznice škole primijenjenih umjetnosti u Puli. U skupini nema djece s posebnim potrebama, djeca su veoma razigrana, radoznala, otvorena i prijateljski raspoložena. S obzirom da je dio teme moga završnog rada Hundertwasser čije je slikarstvo bogato bojom odlučila sam djeci malo približiti njegov rad i naučiti ih ponešto o bojama. Element vizualnog jezika korištenog u aktivnsti je boja, a likovno područje slikarstvo. Obrađena tema je boja i miješanje boja i rad po predlošku i vlastitoj mašti. Korištena tehnika je tempera. Aktivnost je realizirana kroz metodu analitičkog promatranja i razlaganja, kroz razgovor.

Način rada je bio prema promatranju, zamišljanju i izmišljanju, dok su oblici rada frontalni grupni i individualni. Obrazovni zadaci koji su ostvareni kroz realizaciju ove aktivnosti su stjecanje znanja i to na način da se usvoji, prepozna, razumije i primijeni vizualni likovni jezik s likovnim elementom boje. Stjecanje sposobnosti se ogleda u razvijanju divergentnog mišljenja, kreativnosti, intelektualnih i senzornih sposobnosti. Razvijanje psiho-motornih sposobnosti se ogleda u razvoju motorike kroz korištenje kista, a razvoj psihičke funkcije se vidi kroz koncentraciju i percepciju. Kroz aktivnost se potiče razvoj djetetovih općih karakteristika kroz ove aspekte djetetova razvoja na području motorike, spoznaje, govora, emocionalnog i socijalnog razvoja, te razvoja likovnih sposobnosti. Razvoj sposobnosti se odvija kroz spoznavanje vanjskog svijeta: spoznavanje okoline namjerno i istraživački kroz aktivnost, usvajanje novih pojmova i znanja, uviđanje sličnosti i različitosti u onome što otkriva. Dolazi do napretka u samokontroli i to u povećanju trajanja pozornosti, u prilagodljivosti i razvoju strpljenja. Kroz jezik i komunikaciju se razvija mišljenje te se stječu pojmovi i stvara se veza među njima kroz povezivanje predmeta i pojava. Dolazi do poboljšanja namjernog zapamćivanja i ponavljanja. Odnos s vršnjacima se razvija kroz suradnju s drugima, velikodušnost prema drugima i poštivanje prava druge djece. Cilj aktivnosti je bio potaknuti dječju maštu i kreativnost, potaknuti djecu na stvaranje vlastitog mišljenja i na samostalno rješavanje problema potaknuti djecu na promatranje okoline, upoznati ih s likovnim jezikom i likovnim elementima, konkretnije bojom, poticati razvoj motorike šake.

U uvodnom dijelu aktivnosti koristila sam frontalni oblik rada s djecom, metodu razgovora, a kao didaktičko vizualno sredstvo fotografiju i reprodukciju umjetničkog djela, zatim papir, tempera.

Djecu smo posjeli u krug u prostoriji dnevnog boravka i krenula sam razgovarati s njima. Najprije sam postavila pitanje što je boja i koje boje poznaju, vidi li se boja u mraku, zašto je bitno svjetlo. Djeci sam ispričala koje su tri osnovne boje, pa smo to nekoliko puta ponovili i rekla sam im kako se te boje međusobno miješaju i koje boje iz toga nastaju. Pitala sam koje su im omiljene boje i koje boje su oko njih u vrtiću. Na pitanje što je umjetnik odnosno što on radi, dobila sam odgovor Slikar! Onda smo krenuli u razgovor o Hundertwasseru i na demonstraciju njegovih slika i zgrada. Djeci se, naravno, jako svidio, a tek se kroz njihove radove vidi kako je tko

percipirao njegovu umjetnost. U razgovoru o boji puno se odgovora ponavljalo, a onda sam ih zamolila da pogledaju po prostoriji i potraže još neku boju koju nisu naveli. Na pitanje vide li boje u mraku, jedno je dijete odgovorilo da vidi crnu i tamno smeđu. Djeci iz DV Sunčica umjetnost nije strana jer ih odgojiteljice povremeno vode u lokalnu galeriju u Banjolama, gdje su izložene slike lokalnih umjetnika i povremeno dječji radovi. Jednom tjedno, djeca odlaze na radionicu keramike.

Primjer 27: Hundertwasser: Irinaland over Balkan

Pretpostavile smo da će dva stolića biti dovoljna za rad, dakle za osmero djece. Međutim, morali smo donijeti još jedan stol jer je većina djece željela sudjelovati u aktivnosti. Budući da smo razgovarali o tri boje koje su osnovne i od kojih nastaju sve druge, na svaki stol smo stavili posudicu s plavom, sa crvenom i sa žutom bojom, posudicu s crnom bojom i posudicom za miješanje boja jer nam je između ostalog bio cilj da djeca sama vide kako se miješaju boje. Djeca su uživala u radu, neka su uspijevala sama smiješati boje, onoj manjoj je bila potrebna pomoć, a na kraju su ih toliko izmiješali da su dobili nijanse sive i ljubičasto sive. Nakon razgovora i demonstracije fotografija zgrada i reprodukcija, djeci smo ostavili da slobodno proanaliziraju predloške. Nekih se više dojmila arhitektura, a neki su odabrali slike.

Prilog 1. Priprava metodike likovne kulture

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Predškolski odgoj, izvanredni studij

PRIPRAVA ZA IZVOĐENJE LIKOVNE AKTIVNOSTI

“ Slikar i boja”

Studentica: Angelina Tomić

Kolegij: Metodika likovne kulture

Mentorica: Doc.mag.art. Aleksandra Rotar

U Puli, studeni 2015.

Priprema za izvođenje likovne aktivnosti:

- u dječjem vrtiću “ Sunčica” Banjole
- u vrtićkoj mješovitoj skupini 2-6 godina
- broj djece u skupini 20, od toga 17 djevojčica i 3 dječaka

Psihofizičke karakteristike djece u skupini:

- skupinu ne pohađaju djeca s posebnim potebama
- djeca su razigrana i vesela, radoznala

Likovni problem:

- elementi vizualnog jezika - likovni element boja
- kompozicijsko načelo : ritam i kontrast

Likovno područje: - slikarstvo

Tehnika: - tempera

Tema: - miješanje boja, korištenje osnovnih boja

- rad po predlošku

Materijal: - tempere, papir A4, kistovi

Motiv: - vizualni – različite boje, miješanje osnovnih boja

- nevizualni- izražavanje emocija

- vizualni jezik – točka, linija, niz geometrijskih likova, boja

Metodička realizacija:

A) metoda rada : - analitičko promatranje i razlaganje
- razgovor
- metoda demonstracije

B) način rada : - prema promatranju, prema zamišljanju i izmišljanju

C) oblici rada: - frontalni, grupni i individualni.

Funkcionalni zadaci:

- razvoj motorike- vještina kontrole ruke u izražajne svrhe kroz korištenje kista(razvijanje fine motorike ruke)
- razvoj psihičke funkcije- koncentracije, percepcij
- razvoj sposobnosti na području sluha i slušanja
- poticati razvoj fine motorike šake
- stvoriti povezanost odnosno korelaciju s predhodnim i budućim aktivnostima

Obrazovni zadaci:

1. Stjecanje znanja :

- usvajanje, prepoznavanje, razumijevanje, primjena vizualnog likovnog jezika s likovnim elementom boje, kao i kompozicijskih načela ritma i kontrasta u likovnom području slikarstva.

2. Stjecanje sposobnosti:
   - razvijanje divergentnog mišljenja, kreativnosti, intelektualnih i senzornih sposobnosti
   - razvijanje psihomotornih sposobnosti
   - razvoj komunikacije (koje boje poznajete, kako se one miješaju…)

Odgojni zadaci:

Kroz aktivnost se potiče razvoj djetetovih općih karakteristika kroz sve aspekte djetetova razvoja na području motorike, spoznaje, govora, emocionalnog i socijalnog razvoja, razvoja igre, razvoja likovnih sposobnosti u korelaciji s drugim aktivnostima

Razvoju spoznaje:

a) Spoznavanje vanjskog svijeta

-spoznavanje okoline namjerno i istraživački kroz aktivnost (istražuje okolinu)

- usvajanje novih svojstava, shvaćanje funkcije motiva uz vlastitu inicijativu i kreativnost

- uviđanje sličnosti i različitosti u onome što otkriva

- razgovor o slikarstvu i arhitekturi

b) Pažnja: - napredak u samokontroli i to u povećanju trajanja pozornosti, u prilagodljivosti, planiranosti i sustavnijem uspoređivanju određenih karakteristika i mogućnosti

c) kroz jezik i komunikaciju razvijati mišljenje

d) stjecanje pojmova i stvaranje veza među njima (kroz povezivanje predmeta i pojava koje su po nečemu slični)

e) razvoj pamćenja i ponavljanja (kako se miješaju osnovne boje)

f) planiranje pri riješavanju problema, prikupljanje različitih iskustava, otkrivanje principa rada, proizvodnja više ideja, poticanje na postavljanje više pitanja

Odnos s vršnjacima:

- suradnja s drugima
- velikodušnost prema drugima
- poštivanje prava i svojine drugih

Cilj aktivnosti:

- potaknuti dječju maštu i kreativnost
- potaknuti djecu na stvaranje vlastitog mišljenja i na samostalno rješavanje problema
- potaknuti djecu na međusobnu komunikaciju i na samostalno izražavanje
- razvijanje sposobnosti percipiranja, stvaranja, razvoj interesa za likovnu umjetnost
-poticati djecu na rad

Struktura aktivnosti:

Uvodni dio aktivnosti

U uvodnom djelu aktivnosti koristi se frontalni oblik rada s djecom, metoda razgovora, a kao didaktičko vizualno sredstvo fotografija, reprodukcija umjetničkog djela zatim papir, tempera i kist. Sva su djeca pozvana na sudjelovanje u aktivnosti, ali bez prisile.

Razrada uvodnog dijela:

U uvodnom dijelu aktivnosti koristila sam frontalni oblik rada s djecom, metodu razgovora,a kao didaktičko vizualno sredstvo fotografiju i reprodukciju umjetničkog djela, zatim papir,tempera i kist.
Djecu smo posjeli u krug u prostoriji dnevnog boravka i krenula sam razgovarati s njima. Najprije sam postavila pitanje što je boja i koje boje poznaju. Vidi li se boja u mraku, zašto je bitno svjetlo? Djeci sam ispričala koje su tri osnovne boje, pa smo to nekoliko puta ponovili i rekla sam im kako se te boje međusobno miješaju i koje boje iz toga nastaju. Pitala sam koje su im omiljene boje i koje boje su oko njih u vrtiću. Na pitanje: Što je umjetnik odnosno što on radi, dobila sam odgovor: Slikar! Razgovarali smo o tome što radi slikar i što radi arhitekt, kakve su boje na kućama koje su vidjeli. Onda smo krenuli u razgovor o Hundertwasseru i na demonstraciju njegovih slika i zgrada. U razgovoru o boji puno se odgovora ponavljalo, a onda sam ih zamolila da pogledaju po prostoriji i potraže još neku boju koju nisu naveli. Na pitanje vide li boje u mraku, jedno je dijete odgovorilo da vidi crnu i tamno smeđu. Djeci iz DV Sunčica umjetnost nije strana jer ih odgojiteljice povremeno vode u lokalnu galeriju u Banjolama, gdje su izložene slike lokalnih umjetnika i povremeno dječji radovi. Jednom tjedno, djeca odlaze na radionicu keramike.

Glavni dio aktivnosti

Pripremljeni su stolovi za aktivnost: obloženi su paprom radi zaštite, na svako radno mjesto je postavljen papir A4, kistovi, tri osnovne boje i posudice za miješanje boja. Cilj nam je da djeca sama vide kako se miješaju boje. Djeca su uživala u radu, neka su uspijevala sama smiješati boje, onoj manjoj je bila potrebna pomoć, a na kraju su ih toliko izmiješali da su dobili nijanse sive i

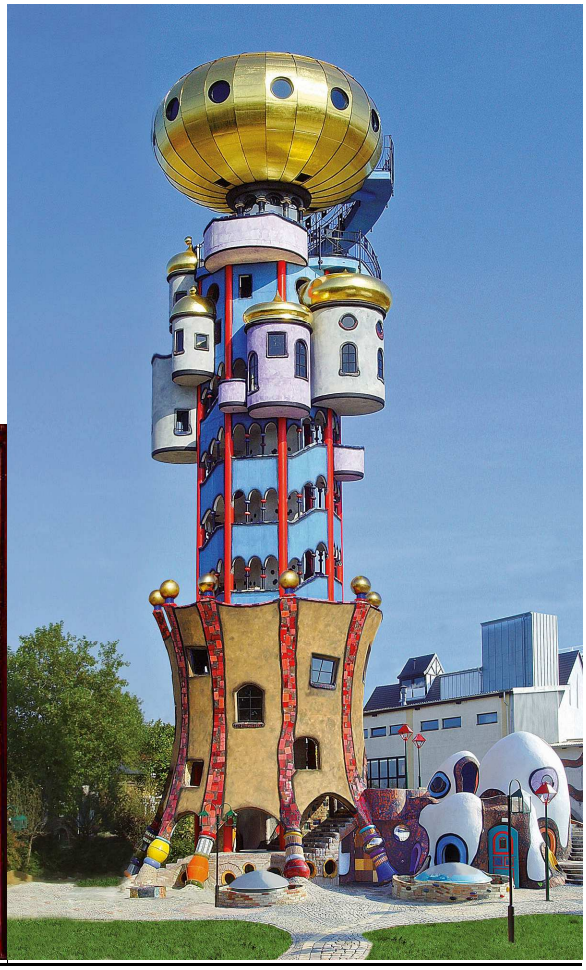
ljubičasto sive. Nakon razgovora i demonstracije fotografija zgrada i reprodukcija, djeci smo ostavili da slobodno proanaliziraju predloške. Nekih se više dojmila arhitektura, a neki su odabrali slike.

Završni dio aktivnosti

U završnom djelu aktivnosti s djecom zajednički potpisujemo radove imenom i prezimenom, godinama,). Nakon što su radovi potpisani zajednički postavljaju se na panoe, pri čemu se djecu pita o današnjoj aktivnosti, kako im se svidjela, što im se najviše svidjelo i dr. Njihova se mišljenja uvažavaju i smjernica su u daljnjem radu.

Primjeri korišteni u uvodnom dijelu aktivnosti

(Izvor: www.google.hr)

Prilog 2: Dječji radovi na temu: Slikar i boja

Dječji rad br. 1. Autorica M, 4,3 godina

Dijete u dobi od četiri godine je još uvijek jako zaigrano, a upravo takva je i ova slika. Korištene su osnovne boje bez miješanja, korištena je i crna kao ravnopravna, međutim dominiraju tople boje. Komadić plave boje samo još više naglašava toplinu. Prostor na plohi papira je gotovo u cijelosti ispunjen, a linija tla je zanimljivo riješena, kao i cijela slika, u velikim točkama boje. Rad je vrlo lijep, dinamičan, kreativan i zrači veselo. Žuta boja izgleda kao zrake sunca koje probijaju kroz ostale boje.

Dječji rad br. 2. Autorica P, 4,0 godina

Papir je u potpunosti prekriven bojom, boje su, osim čistih crvene i plave, pomiješane na papiru i to na način da je preko plohe žute boje lagani premaz crvene, pa je dobivena narančasta boja. Crna boja nam otkriva konture zgrade, a crvena sugerira krov.

Dječji rad br. 3. Autor L, 4,4 godina

Jedini dječak koji je sudjelovao u aktivnosti, koristi osnovne boje i samo jedan obrub je dobiven miješanjem odnosno degradacijom boje, vjerojatno je u crvenu boju stavio jako mokar kist.

Djeca u dobi između 3 i 5 godina s prethodne usredotočenosti na pokret prenose na likovne elemente. Likovno istražuju crtu, oblik i boju, a prvi nactani oblik je krug. Dijete je zauzeto samim procesom slikanja i nije zabrinuto za postizanje sličnosti s objektom kojeg crta.

Za poticanje razvoja likovne sposobnosti u ovoj fazi važno je potaknuti likovno istraživanje i eksperimentiranje.

Sljedeća faza je faza pokušaja postizanja namjerne sličnosti predmeta i crteža, a odnosi se na djecu između četvrte i pete godine.Tada se povećava tehnička i motorička sposobnost djeteta, povezivanje dijelova crteža u sadržajnu cjelinu, otkriva se cijela površina papira. Ovo se razdoblje naziva predkonvencionalno razdoblje – razdoblje prije pravila.

U dobi od pete do sedme godine faza je nastanka jednostavnih slika, crteži su sve bogatiji pojedinostima i više nalikuju stvarnosti, javlja se želja za komunikacijom pa tako dijete crtežom ili slikom želi ispričati priču.

Dječji rad br. 4. Autorica E, 5,5 godina

Djeci je dana potpuna sloboda u radu. Pokazana su im djela F. Hundertwassera, reprodukcije slika, zbog jakih boja i njihovih kontrasta, i šarene fasade njihovih zgrada. Predlošci su stajali izloženi, tako da su djeca mogla pogledavati u njih. Imala su na korištenje osnovne boje: crvenu, žutu i plavu, sa svrhom da vide kako se boje mogu miješati. Crna boja je bila za obrise. Ovo dijete je iskoristilo boje koje je imalo na stolu, napravivši krugove. To su spirale s Hundertwasserovih slika. Crvena boja na dnu papira predstavlja zemlju.

Dječji rad br. 5. Autorica V, 5,5 godina

Papir je skroz ispunjen bojom, uglavnom su korištene boje koje su ponuđene – plava, crvena, žuta i crna, samo je na jednom dijelu papira preko žute boje prijeđeno plavom i na taj način boje su se izmiješale na samom papiru stvorivši zelenu. Korišteni su debeli namazi boje.

Dječji rad br. 6. Autorica M, 5,1 godina

Likovi na papiru su poslagani u niz, što je tipična faza rješavanja prostora za dijete u dobi od četvrte do pete godine. Boje su jako žive, od mješavine boja korištena je siva.

Dječji rad br. 7. Autorica M, 5,1 godina

Zgrada na slici zauzima gotovo cijeli prostor papira, napravljene su konture crnom bojom, ali su skoro skroz prebojane drugim bojama i to u debelom nanosu. Ovaj rad je nastao pri kraju aktivnosti, vidi se da je rađen na brzinu i boje su nanese kao da se djetetu žuri da završi što je u biti i bila istina. Djeca su se umorila od aktivnosti i željela su izići vani na zrak.

Dječji rad br 8. Autorica L, 5,7 godina

Lijepi, zreli rad, korištene su osnovne boje uz minimalno miješanje boja, linije su jasne, zgrada ima prozore različitih boja (Hundertwasserovo Pravo prozora), crna je korištena za konturne obrise zgrade i prozora, a sunce nam govori da je vani lijepo i veselo.

Dječji rad br 9. Autorica V, 5,5 godina

Dijete se fokusiralo na korištenje boje, bez da brine je li postignuta sličnost s predloškom, što je karakteristično za ovu dob – istraživanje boje, oblika i crte. Ploha papira je skroz ispunjena bojom, uglavnom zagasitim, hladnim bojama, ali crvena boja u gornjem lijevom kutu daje dinamiku i posebni šarm slici.

Dječji rad br. 10. Autorica K, 6,0 godina

Dijete nije iskoristilo mogućnost miješanja boja, također slika liniju zemlje ili mora, budući da je plave boje. U donjem desnom kutu je ljudska figura: kao predložak je odabrala reprodukciju slike. Dijete koristi vrlo siromašne namaze boje.

Dječji rad br. 11. Autorica Z, 6,2 godina

Ovo je jako lijep rad, vidi se zgrada, Hundertwasserova fasada, korištene su osnovne boje i u jednom malom segmentu mješavina boja, a crna boja je korištena kao okvir zgrade i prozora. Primjer je to konturnog načina slikanja.

Dijete je naslikalo sunce, što dodatno pojačava ljepotu slike. Sunce crtaju sretna djeca. Ploha papira je skoro skroz popunjena, bez određene linije tla, linija tla je rub papira. Korišteni su debeli namazi tempere, popunjavane su praznine, jedan prozor je šareniji od drugog, kao da ima „oči“ različite boje – Hundertwasser i „pravo prozora“.

Dječji rad br 12. Autorica L, 5,5 godina

Motiv za ovaj rad je bila građevina F. Hundertwassera. Dijete je koristilo ponuđene boje, koristilo je debele namaze boje, pogotovo plave, jako malo namjernog miješanja boje jer je većina nastala slučajno zbog velike količine korištene tempere. Postignuta je sličnost s predloškom dok su boje individualno odabrane. Konturni način slikanja vidljiv je u crveno obojanom krugu na gornjoj polovici slike, te u crno obojanoj konturi zgrade u donjem dijelu slike.

Dječji rad br. 13. Autorica E, 6,0 godina

Ovo je Hundertwasserova zgrada, prevladava uglavnom plava boja, zanimljivo je kako je centar zgrade naslikan toplim bojama (crvenom i žutom), kao i vrh odnosno krov. Ploha papira je u donjoj polovici potpuno ispunjena bojom.

Dječji rad br. 14. Autorica E, 6,2 godina

Ovaj rad je nastao kad su se sve boje izmiješale i uprljali svi kistovi, znači pri kraju aktivnosti. Sliku je djevojčica započela oblikovati na plohi. Naslikala je konture zgrade, prozore i ulazna vrata, ali kad je trebalo nanijeti boju, uzrujano je ustanovila da su sve boje pomiješane i da nema čistog kista pa je zgrada ispala lažno tmurna. Ova boja je rezultat čisto tehničkog podrijetla, ali se svejedno vidi da je djevojčica vrlo zrela i darovita.

Dječji rad br. 15. Autorica Z, 6,2 godina

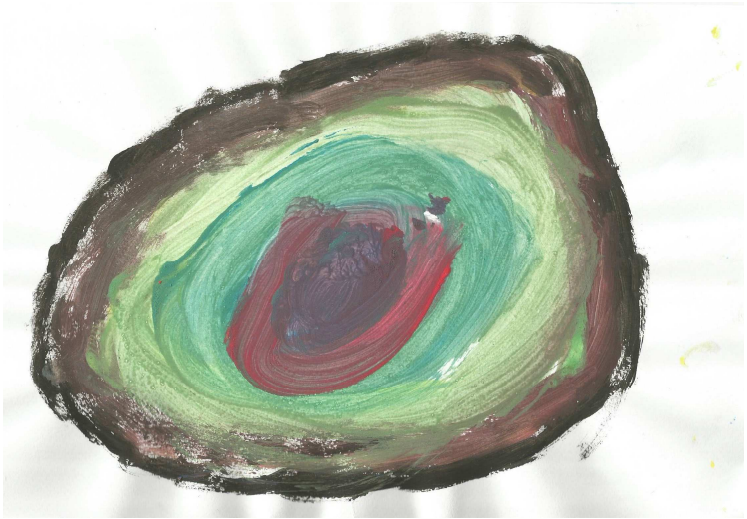
Po ovom radu se vidi da je djevojčica već potpuno izgubila interes za aktivnost, krenula je nanositi plavu boju da bi ju uokvirila ljubičastom i zatim nervoznim potezima kistom nanijela crnu boju. Usprkos mom pokušaju saznavanja uzroka nedovoljne motiviranosti djeteta za rad, komentirala sam ovaj rad rekavši djevojčici da je u redu i da je dobro naslikala motiv.

Dječji rad br 16. Autorica E, 6,2 godina

Boje su miješane međusobno na plohi papira. Nema niti jedne osnovne boje, slika je jednostavno prelijepa. Djevojčici je bio izazov miješati boje i poticaj da sama iskuša kako se boje miješaju urodio je ovako kvalitetnim radom.

Dječji rad br 17. Autorica E, 6,2 godina

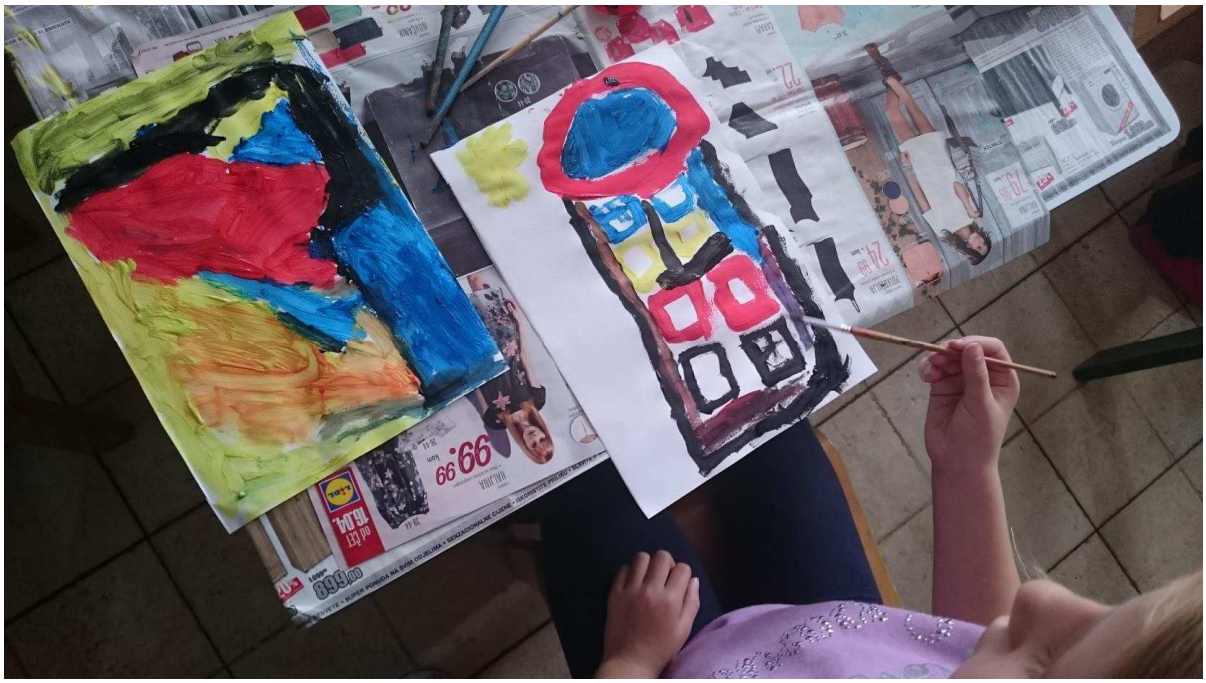
Dijete je naslikalo spiralu odnosno koncentrične krugove, gotovo da nema osnovnih boja, osim degradirane zagasite crvene. Vide se tri nijanse zelene boje, smeđe-ljubičasta, boje su se već jako izmiješale, korišteno je puno boje. Postignut je efekt dinamičnosti, što je u potpunosti Hundertwasserova ideja. Slika izgleda kao presjek debla, odaje životnost.

Tijek aktivnosti

(autorica fotografija: Angelina Tomić)

10. Zaključak

Organska arhitektura nam pokazuje da je usklađivanje životnog prostora modernog čovjeka s prirodom moguće, ali i poželjno. Hundertwasser, kao otac "zelenog krova", u nekim svojim građevinama sadi na krovove travu, i između ostalog bilja, sadi čuvarkuću. Čuvarkuću je još Karlo Veliki naredio da se sadi u svakom kućanstvu, jer se vjerovalo da sprečava širenje požara, što ima smisla jer sadrži veliki postotak vode. Čuvarkuća se vezivala uz nordijskog boga Tora, boga groma, smatralo se da štiti od udara groma i od vatre. Ljudi su nekad živjeli više u skladu s prirodom. Moderni čovjek je jako otuđen od prirode, prestao je gledati i slušati, više ju ne razumije. Zato postoje ljudi poput Gaudija koji će obratiti pažnju na male stvari, na kukce, na lišće, na reptile i iskoristiti svoja zapažanja da napravi velika umjetnička djela i ukrasi ih neuobičajenim motivima. Hundertwasser će nas uvesti u rupu u zemlji iz koje ćemo izroniti zajedno kao zrake nekog jarko crveno-zelenog sunca. On će sve što je beton zagušio nastojati kompenzirati zelenim krovovima, a asfalt, koji je nemoguće zazeleniti, njega će riješiti uvođenjem stabala-stanara i sadnjom drveća na krovove zgrada.

Oni su uspjeli u sebi sačuvati malo dijete koje hoda po svijetu začuđeno i fascinirano, koje se divi veličini stabla i koje mu iskazuje poštovanje grljenjem. Uspjeli su se izboriti protiv strogih pravila, koja je netko nametnuo umjetnosti. Reda naravno mora biti, ali monotonija nije neophodna. Dijete u prirodi uočava oblike i odnose, u rupicu na panju će pokušati ugurati žir, a ako je premala, potražit će veću da bi dovršilo svoju konstrukciju.

Dijete treba informacije, dijete ih rado prima, moje malo predavanje o boji, o njenom miješanju, o efektima svjetlosti, pokazalo je kako djeci treba raznolikosti. Nikada nam ne bi trebalo biti teško, bilo u vrtiću ili kod kuće djetetu ponuditi nešto novo jer ćemo ga na taj način samo obogatiti. Djeca nikad nisu premala za kvalitetne stvari, bilo u glazbi li u likovnoj umjetnosti, zato im odmalena treba izgrađivati dobar ukus i stvarati jedno kvalitetnije sutra.

11. Literatura

1. Contri T. (2008). Antoni Gaudi. Zagreb: EPH Liber.
2. Graham H. (1998). Liječenje bojama. Zagreb: Mozaik knjiga.
3. Herceg, Rončević, Karlavaris (2010). Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa.
4. Itten J. (1970).The elements of color. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
5. Jakubin M. (1999). Likovni jezik i likovne tehnike. Zagreb: Educa.
6. Janson H.W. i Janson A.F. (2005). Povijest umjetnosti. Varaždin: Stanek.
7. Peić M. (1971). Pristup likovnom djelu. Zagreb: Školska knjiga.
8. Restany P. (2002). Hundertwasser: kralj slikar s pet koža. Zagreb: V.B.Z.
9. Vinca Masini L. (1971). Antoni Gaudi. Zagreb: Naprijed.
10. Zerbst R. (1993). Antoni Gaudi. Köln: Taschen.
11. Geniuses of art: Gaudi, Susaeta ediciones. Madrid.
12. (1997). Hundertwasser architecture. Köln: Taschen.

Internet izvori

1. https://hr.wikipedia.org/wiki/Secesija s mreže preuzeto 15.06.2015.
2. http://lartnouveau.com/ s mreže preuzeto 13.07.2015.
3. http://www.artnouveau- s mreže preuzeto 14.07.2015.
4. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25760 s mreže preuzeto 03.08.2015.
5. https://michellegoetz.wordpress.com s mreže preuzeto 14.07.2015.
6. http://whc.unesco.org/en/list/852 s mreže preuzeto 20.08.2015.
7. http://www.goodreads.com/topic/show/1912215-art-nouveau s mreže preuzeto 20.08.2015.
8. http://paulastribute.weebly.com/art-nouveau.html s mreže preuzeto 15.06.2015.

9. http://www.chaletlescimes.com/blog/activities/le-corbusier-and-gaudi-architects-inspired-by-bees s mreže preuzeto 13.09.2015.

10. http://www.lovelymedjimurje.com/rodna-kuca-rudolfa-steinera/s mreže preuzeto 24.06.2015.

11. http://www.hundertwasser.com/s mreže preuzeto 24.06.2015.

12. http://www.friedensreich--hundertwasser.de/ s mreže preuzeto 23.06.2015.

13. https://hr.wikipedia.org/wiki/Friedensreich_HundertwasserX_BNGBV s mreže preuzeto 16.06.2015.

14. http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/miro4.htm s mreže preuzeto 25.08.2015.

15. TheGreenRoofsofHundertwasser, August14,2014,http://us8.campaign-archive1.com/?u=d87c8d55b7182295c6fbe586f&id=7ab3a0bd71&e=2d6ab08abc s mreže preuzeto 25.08.2015.

16. https://www.kunsthauswien.com/en/museum/art-and-styles mreže preuzeto 15.06.2015.

17. https://www.pbs.org/flw/legacy/essay1.htmls mreže preuzeto 20.09.2015.

18. http://www.dom2.hr/gradnja/arhitektura/item/1849-organska-arhitektura s mreže preuzeto 20.09.2015.

19. http://www.kucastil.rs/arhitektura/organska-arhitektura s mreže preuzeto 20.09.2015.

20. Dr.RankoRajović:Pustitedijetedaskačedomilevolje,11.Veljače2015., http://alternativainformacije.com/2015/02/dr-ranko-rajovic-pustite-dijete-da-skace-do-mile-volje/ s mreže preuzeto 05.09.2015.

Popis primjera

1. Primjer 1: Britanski parlament u Londonu: http://www.telegraph.co.uk/culture/art/architecture/9030847/Houses-of-Parliament- could-be-sold-because-building-is-sinking.html
2. Primjer 2: Casa Mila u Barceloni: http://www.gaudidesigner.com/uk/casa-mila-old-photo-of-casa-mila_231.html
3. Primjer 3: Art Nouveau: https://michellegoetz.wordpress.com/2011/08/22/innovation-art-nouveau/
4. Primjer 4: Plakati Alfonsa Muche: http://paulastribute.weebly.com/art-nouveau.html
5. Primjer 5: H. Obrist: Ciklame : http://paulastribute.weebly.com/art-nouveau.html

6. Primjer 6: Familia Sagrada u Barceloni:
   https://www.google.hr/search?q=familia+sagrada&espv=2&biw=1920&bih=979&source
   =lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIn93WjZ3hyAIVibgUCh0VVAXC
   #imgrc=BsERVmF7KQpe5M%3A
7. Primjer 7: Palača Güell u Barceloni:
   https://www.google.hr/search?q=palacio+Güell&espv=2&biw=1920&bih=979&source=ln ms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIjLOzl6DhyAIVQcYaCh0btQWt#img rc=MfBlKDuQExp9UM%3A
8. Primjer 8: Palača Güell:
   https://www.google.hr/search?q=palacio+Güell&espv=2&biw=1920&bih=979&source=ln ms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIjLOzl6DhyAIVQcYaCh0btQWt#tbm
   =isch&q=palacio+Güell+cupola&imgrc=AZFCl9vI-MlhBM%3A
9. Primjer 9: Casa Vicens u Barceloni:
   https://www.google.hr/search?q=casa+vicens&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIyofxz6_hyAIVQ3EUCh3t1wTl#imgr c=SQARMZq7XPufcM%3A
10. Primjer 10: Palača Güell:
    https://www.google.hr/search?q=palacio+Güell&espv=2&biw=1920&bih=979&source=ln ms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIydua3bjhyAIVQVsUCh3J8w
    5o#tbm=isch&q=casa+batllo&imgrc=jQk0Uq0nDlAbLM%3A
11. Primjer 11: Park Güell u Barceloni:
    https://www.google.hr/search?q=park+Güell&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnm s&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIx4zL_7jhyAIVCdYaCh0n6Qjn#imgrc=fpFKr95sSr-h7M%3A
12. Primjer 12: Detalj Parka Güell:
    https://www.google.hr/search?q=ku%C4%87a+%C4%8Duvara+parka+Güell&espv=2&
    biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIp5P w7a6GyQIVR44sCh1f2g-f#imgrc=xzDo7bZljmQW3M%3A

13. Primjer 13: Detalj Parka Güell:
https://www.google.hr/searchq=park+Güell&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms
&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIx4zL_7jhyAIVCdYaCh0n6Qjn#imgdii=
vg07wi_WGCCzOM%3A%3Bvg07wi_WGCCzOM%3A%3BuGCx-jcm3WTi2M%3A&imgrc=vg07wi_WGCCzOM%3A ,
https://www.google.hr/search?q=dragon+on+familia+sagrada&espv=2&biw=1935&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIv9S_k6-
14. Primjer 14: Hundertwasser: Vrt sretne smrti :
https://www.google.hr/search?q=hundertwasser&espv=2&biw=1920&bih=979&source= lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIsqG2wOnjyAIVTDsaCh38vQnr#tbm=isch&q=hundertwasser+GARTEN+&imgrc=mzz0YB58w0qzaM%3A
15. Primjer 15: Egon Schiele: Pejzaž Krumau
https://www.google.hr/search?q=egon+schiele+works&espv=2&biw=1920&bih=979&so urce=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAW oVChMIp_a7m9rnyAIVRLkUC h2- rQfX#imgrc=DZsKMS6NEmQ6QM%3A
16. Primjer 16: Kawakawa toalet na Novom Zelandu :https://www.google.hr/search?q=hundertwasser&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVCh
17. Primjer 17: Termalno lječilište Blumau, Štajerska
https://www.google.hr/search?q=hundertwasser&espv=2&biw=1920&bih=979&source= lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVCh MImKSPmObjyAIVBAosCh2O7w5J#tbm=isch&q=hundertwasser+buildings&imgrc=g3 u3n8Oyv3pJLM%3A
18. Primjer 18: Kunsthaus Wien: http://www.inspirationgreen.com/
19. Primjer 19: Hunderwasser: http://www.hundertwasser.com/
20. Primjer 20: F.L.Wright:Kuća na slapu
https://www.google.hr/search?q=frank+lloyd+wright&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoV ChMIjqau7cf3yAIVxocsCh1svQ1G#tbm=isch&q=frank+lloyd+wright+ku%C4%87a+na+slapovima&imgrc=edAcSqnKfRawRM%3A

21. Primjer 21: Vojo Radoičić: Zagreb- Tramvaj za Britanac: https://www.google.hr/search?q=vojo+radoi%C4%8Di%C4%87&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMI0ej724eYyQIVh QosCh0D-gLJ#imgrc=ofJx6cfTwnLUuM%3A
22. Primjer 22: Ostwaldov krug boja: https://www.google.hr/search?q=krug+boja&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIzuG8wIiYyQIViZhyCh0d-gY9#imgrc=1deYF5yYBwHXWM%3A
23. Primjer 23: Hundertwasser: Barka-Kišni dan: https://www.google.hr/search?q=komplementarne+boje+hundertwasser&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMI1lehoo mYyQIVgossCh0teQnt#imgrc=genEVAu7KpNllM%3A
24. Primjer 24: Čakre po bojama: https://www.google.hr/search?q=%C4%8Dakre&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMI8f6q24mYyQIVC90sCh0w1g7I#i mgrc=eEka-kPOv2qfFM%3A
25. Primjer 25: Jamestown Elementary Art Blog: http://jamestownelementaryartblog.blogspot.hr/2013/01/5th-grade-hundertwasser- architecture.html
26. Primjer 26: Hunderwasserhaus, Beč: https://www.google.hr/search?q=hundertwasserhaus&espv=2&biw=1920&bih=979&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0CAYQ_AUoAWoVChMIqdPklqYyQIVSAgsCh3c7
27. Primjer 27: Hundertwasser: Irinaland over the Balkan: https://www.kunsthauswien.com/en/museum/art-and-style

12.Sažetak

Cilj ovog rada je usporediti dva umjetnika Antonija Gaudija i Friedensreicha Hundertwassera, usporediti po čemu su slični, a po čemu se razlikuju. Započinjem s Art Nouveauom iz kojeg proizlazi rad A. Gaudija koji stvara svoj likovni jezik, koristeći motive iz prirode. F. Hundertwasser je posve van sustava, koristi svoj kolorit i arhitekturu po uzoru na prirodu, organsku arhitekturu. Kod Hundertwassera naglasak je na boji. Djeci su se predočila umjetnička djela F. Hundertwassera i osnove teorije o bojama, poticalo ih se na kreativnost.

Ključne riječi: Antoni Gaudi, Friedensreich Hundertwasser, organska arhitektura, boja, dijete

Summary

The goal of this paper is to compare two artists, Antoni Gaudi and Friedensreich Hundertwasser, compare their similarities, and point out how they differ. I start my thesis with Art Nouveau, which is the basis of A. Gaudi's artwork, but he seems to use his own artistic language, using motifs from nature. F. Hundertwasser is totally out of system, he uses his own color logic and architecture based on natural laws. The emphasis in Hunderwasser's work is on color. Children have seen artistic work by Hundertwasser and have been lectured about basics of colors, they were encouraged to be creative.

Key words: Antoni Gaudi, Friedensreich Hundertwasser, organic architecture, color, children